

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2010:16

Upphovsrättens balans

En idéanalys av biblioteksfärens remissvar på Ds 2003:35

ALEJANDRO CRESPO

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Alejandro Crespo**
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Upphovsrättens balans: en idéanalys av bibliotekssfärens remissvar på Ds 2003:35

Engelsk titel: The balance of the copyright: an analysis of ideas in the referral statements from the library sphere to Ds 2003:35.

Författare: Alejandro Crespo

Färdigställt: 2010

Handledare: Claes Lennartsson, Åsa Söderlind

Abstract: The aim of the study is to examine ideas surrounding copyright law and related rights appearing in the referral statements that the participants of the library sphere gave to the department writ Ds 2003:35. These ideas reflect the positions the library sphere take regarding issues surrounding the copyright law and related rights.

The department writ was preceded by a directive from the European Union; *Directive 2001/29/EC of the European parliament and of the council of 22 may 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society*. The writ Ds 2003:35 was later followed by a proposition from the government which was coherent with the preceding writ.

The empirical material has been analyzed with a starting point in the polarizations, artist/audience, private/public and original/copy, presented in PhD Martin Fredriksson's book *Skapandets rätt*. His study shows that these polarizations have been evident in the discourse surrounding copyright in a historical retrospect and are still key ideas in the present discourse.

The ideas presented by the library sphere are mainly dominated by the idea of the public good. The participants in the library sphere are critical to the imbalance of the proposed legislations, and assert that the private interests are given a dominating signification. Ideas surrounding original and copy as well as author and audience is mainly discussed from a practical point of view. The library sphere positions itself as an objective interested party who try to attain a balance in copyright law and related rights.

Nyckelord: Upphovsrätt, bibliotek, författare, publik, privat, offentligt, original, kopia

1. Inledning och problemformulering	1
1.1 Bakgrund	2
1.2 Syfte och frågeställning.....	3
1.3 Definitioner	4
2. Litteraturgenomgång	5
3. Teori och metod	8
3.1 Presentation av motsättningspar.....	9
Konstnär/publik.....	9
Privat/offentligt.....	9
Original/kopia.....	10
3.2 Historisk förankring	10
3.3 Metod.....	14
3.3.1 Idéanalys	14
3.3.2 Analysram.....	14
3.3.3 Validitet och reliabilitet.....	16
3.4 Material och avgränsningar	16
4. Analys	17
4.1 Föreningen Sveriges länsbibliotekarier (SLB)	19
4.2 Kungliga biblioteket (KB)	20
4.3 Svensk biblioteksörening (SBF)	22
4.4 Svensk förening för informationspecialister (SFIS).....	22
4.5 Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB)	24
4.6 Uppsala universitetsbibliotek (UUB)	25
5. Diskussion och slutsatser	26
6. Fortsatt forskning.....	29
Käll- och litteraturförteckning	
Bilaga	

1. Inledning och problemformulering

Biblioteken hanterar till övervägande del upphovsrättsskyddat material, vilket gör att förändringar av och frågor kring upphovsrätt är av särskilt intresse för bibliotek. Inskränkningar i upphovsrätten är förutsättningar för bibliotekens verksamhet. Utan dessa skulle användarna av ett verk behöva be om lov varje gång de skulle använda det. Exempel på inskränkningar i upphovsrätten som direkt påverkar biblioteken är mångfaldigande det vill säga kopiering, framställning av exemplar till funktionshindrade, visning av exemplar, offentligt framförande, citat och återgivning av konstverk med mera (Broms 2005, s. 116). Dessa exempel visar på bibliotekens beroende av upphovsrätten och då framför allt inskränkningar i denna för att kunna fortsätta med sin verksamhet. Alla förändringar i upphovsrätten har potentialen att förändra förutsättningarna för bibliotekens funktion. Det blir ur ett sådant perspektiv intressant att se vilka idéer representanter för bibliotekssfären för fram kring frågor rörande förändringar i upphovsrätten.

Biblioteken har traditionellt betraktats som institutioner som skall verka för insamling, organisering och förmedling av kultur och information, och bildningsidealet var en gång en drivande faktor för att bibliotek öppnades för allmänheten. Biblioteken avsåg att verka för att allmänheten skulle få möjlighet att söka förkovring och på så sätt formas till samhällsnyttiga medborgare (Nilsson 1999, s. 201ff). Dessa idéer har präglat bibliotekens historiska positionering kring frågor rörande bland annat upphovsrätt. Denna studie vill se hur representanter för dagens bibliotekssfär positionerar sig kring upphovsrättsfrågan och spåra vilka idéer som ligger bakom dessa positioneringar.

En historisk återblick av utvecklingen av upphovsrätt visar också att vissa motstridiga idéer har präglat diskursen sedan äganderätt av immateriella verk började diskuteras (Fredriksson 2009, s. 14). Genom att söka efter tecken på dessa motsättningar i remissvaren från representanter för bibliotekssfären tror jag mig kunna se hur de positionerar sig i en nutida diskurs kring upphovsrätt.

Vikten av att analysera de budskap som förs fram i diskussioner kring lagstiftning lyfts fram av Ludvig Beckman: ”Överallt där diskussionen gäller vad staten bör göra och inte göra, vad frihet och rättvisa är, varför lagar bör ändras, stiftas eller avskaffas, pågår en strid mellan politiska idéer och föreställningar.” (Beckman 2005, s. 9) En regeringsdepartementsskrivelse är ett utslag av dess idéer och exempel på en normerande text (*Statlig kulturpolitik i Sverige: Mål, metoder och resultat* 1990, s. 80). De remissvar som ges till skrivelsen exemplifierar berörda parter positioneringar kring dessa idéer och aktörernas egna idéer i sakfrågor avspeglas i deras svar.

Ur regeringens urval av remissinstanser kan sägas att användarperspektivet, det allmännas intresse eller konsumentintresset representeras av främst biblioteks- och museivärlden. Detta kan ses som problematiskt då dessa organisationer i förlängningen är underställda staten och kommunerna och nödgas underställa sig deras beslutade politik, vilket gör dem till osjälvständiga aktörer. Bibliotekssfärens beroende av upphovsrätten och dess inskränkningar gör deras remissvar till viktiga delar av en diskurs kring utvecklingen av lagstiftningen.

1.1 Bakgrund

Den första juli 2005 förändrades den svenska upphovsrättslagen och nya bestämmelser för till exempel kopiering av musik och filmer från Internet började gälla. Förändringen skedde som ett led i en internationell utveckling av upphovsrätten. Upphovsrätten reglerar rätten som en upphovsman har till sitt verk, både den ekonomiska och ideella rätten (Broms 2005, s. 115-116). Den ideella rätten innebär att man inte har rätt att ändra, förvanska eller mångfaldiga ett verk utan upphovsmannens tillstånd. Den ekonomiska rätten skall ge rätt till ersättning vid framställning av exemplar eller framförande. Amerikansk och engelsk rätt talar om copyright, det vill säga rätten att mångfaldiga. Enligt deras tradition är det de publicerande förlagen som förvärvar och förvaltar copyright från upphovsmännen, medan övrig europeisk tradition tillskriver upphovsmannen de fullständiga rättigheterna (Nilsson 1999, s. 502).

Upphovsrätten regleras genom flera olika dokument och dess grund utgörs av Bernkonventionen som tillkom 1886. Konventionen är en internationell överenskommelse angående upphovsrätt för litterära och konstnärliga verk och ålägger medlemsstater att uppfylla tre kriterier i sin nationella lagstiftning. Upphovsmän från andra medlemsländer skall erhålla samma skydd som inhemska upphovsmän, de nationella reglerna skall också erhålla ett visst minimiskydd, samt att det inte skall finnas några formkrav för att skyddet skall gälla. Konventionen förvaltas av FN-organet World Intellectual Property Organization (WIPO) (Broms 2005, s. 88).

Bernkonventionen har modifierats under åren och ett antal tillägg har skapats, såsom WIPO Copyright Treaty (WCT) och WIPO Performance and Phonograms Treaty (WPPT). Dock har dessa avtal ännu inte antagits av några EU-länder (Broms 2005, s. 88). Medlemsstaterna strävar efter att bibehålla en balans mellan rättighetsinnehavarna och viktiga samhällseliga intressen såsom utbildning, forskning och tillgång till information (ibid., s. 88). Utöver Bernkonventionen regleras upphovsrätten också av det handelspolitiska TRIPS-avtalet (Trade Related aspects of Intellectual Property Rights) vilken förvaltas av World Trade Organization (WTO) som handlägger regler för handel mellan nationer på en global nivå. Detta avtal tenderar att i högre grad skydda upphovsmännen och deras rättigheter än WPPT och WCT (ibid., s. 89).

Upphovsrätten regleras slutligen av nationell rätt. Genom Sveriges anslutning till multilaterala avtal är dock utrymmet för oberoende nationella regler begränsat. Upphovsrätten kan också regleras genom enskilda avtal mellan två eller flera parter (Broms 2005, s. 91f.). De senaste åren har det tillkommit ett antal EG-direktiv utfärdade av EU:s första pelare EG, som behandlar upphovsrätt. Direktiven tvingar Sverige att anpassa den nationella lagstiftningen så att den stämmer överens med direktivens innebörd (ibid., s. 90). Det viktigaste direktivet tillkom 2001, det så kallade Information Society Directive (Infosoc) som reglerar upphovsrätt och närstående rättigheter i informations-samhället (Dir. 2001/29/EG).

Förändringen av den svenska upphovsrätten 2005 föregicks av Infosoc-direktivet samt en departementsskrivelse *Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG m.m.* (Ds. 2003:35). Departementsskrivelser är utredningar från regeringens departement vilka publiceras i en serie kallad Departementsserien (Ds).

EG-direktivet hade i sin tur föregåtts av en intensiv debatt och tanken var att direktivet skulle vara genomdrivet i alla medlemsstater den 22 december 2002. I och med Sveriges medlemskap i EU är landet skyldigt att harmonisera sin lagstiftning med unionens lagar och direktiv. Införandet i Sverige, liksom i många andra medlemsstater, drog dock ut på tiden vilket visar på upphovsrättens komplexitet i både innehåll och utveckling.

Regeringens departementsskrivelse utlades till granskning genom att 104 remissinstanser fick kommentera och ge synpunkter på skrivelsen (se bilaga). Däribland förekom representanter för den svenska bibliotekssfären. Skrivelsen följdes upp av en regeringsproposition (Prop. 2004/05:110) och lagen blev slutligen genomdriven tre år efter utsatt datum. Propositionen överensstämmer i stort med det förslag som lämnades i departementsskrivelsen till vilken remissvaren lämnades (Broms 2005, s. 90).

1.2 Syfte och frågeställning

Jag kommer i denna studie att granska sex remissvar på Ds 2003:35. Dessa remissvar utgörs av aktörer inom och representanter för svensk bibliotekssfär. Syftet är att utröna de idéer som ligger bakom de svar som framställs av dessa organisationer. Genom att identifiera dessa idéer går det att beskriva hur dagens upphovsrättsliga lagstiftning uppfattas av representanter för den svenska bibliotekssfären.

Studien ger en bild av en grupp aktörer som inte tidigare blivit granskade i detta sammanhang. Liknande studier har genomförts på andra grupper som skrivit remisser till den aktuella departementsskrivelsen. Eftersom de remissvar jag valt ut är skrivna av betydelsefulla aktörer inom bibliotekssfären kan en bild av bibliotekssfärens positioneringar i upphovsrättsfrågan framträda, vilket torde vara av stort intresse för fältet.

En tydligare bild av hur dessa aktörer positionerar sig ideologiskt och vilka idéer de för fram i upphovsrättssammanhang kan hjälpa biblioteksfältet att förstå de motsättningar som finns inom upphovsrättsdiskursen. Det kan också bidra till att öka förståelsen för områdets komplexitet.

Mitt syfte har genererat två frågeställningar:

Hur positionerar sig aktörer som representerar svensk bibliotekssfär kring frågor som rör upphovsrätt?

Vilka idéer om upphovsrätt använder de som stöd för att motivera sina ståndpunkter?

En studie av de remissvar på Ds 2003:35 som framställts av aktörer som ingår i den svenska bibliotekssfären skall besvara dessa frågor och ge en inblick i diskursen som omger upphovsrätten.

1.3 Definitioner

Den definition av *idé* som jag utgår ifrån är hämtad från Bergström & Boréus tolkning. De beskriver idéer som ”en tankekonstruktion som till skillnad från de flyktigare intrycken eller attityderna utmärks av en viss kontinuitet” (2000, s. 148). En *ideologi* beskrivs sålunda ofta som en samling idéer som rör samhället och politiken (2000, s. 149).

Jag kommer i denna studie söka identifiera idéer, men i den mån begreppet *ideologier* används är det utifrån i idé- och lärdomsforskaren professor Sven-Eric Liedmans neutrala ideologibegrepp i meningen ”föreställningsvärd” (1980, s. 83). Intressant för denna studie är Liedmans åtskillnad mellan manifesta och latent ideologier. De manifesta är de som uttrycks i offentliga debatter och framhålls i partiprogram med mera. De latent ideologierna är de som ligger under ytan, där är osäkerheten större och där kan oenigheterna inom en grupp vara påfallande (1980, s. 72).

... de idéer vi bär omkring på har sitt ursprung och sin grogrund i en objektiv samhällslig verklighet. Det som växer i denna stadiga mylla är först och sist föreställningar om vad som självklart och tveklöst måste vara sant eller falskt, ont eller gott, avskryvbart eller efterföljansvärt. Det är m a o den latent ideologin. (Liedman 1980, s. 142)

Jag kommer förmodligen att stöta på manifesta ideologier eller idéer som uttrycks av representanter för svensk bibliotekssfär, men vad jag främst söker i min studie är de idéer som har sitt ursprung i latent ideologier.

Den *publika domänen* utgörs av de verk som inte skyddas av upphovsrätt och som står fritt för var och en att använda eller sprida vidare.

Upphovsmän/uppovsman är den individ eller grupp av människor som skapat ett verk. Värt att notera är att termen är könsöverskridande och att både män och kvinnor kan vara upphovsmän.

Informationssamhället används ofta som en benämning på det samhälle som vuxit fram i de industrialiserade länderna de senaste årtiondena. Termen är inte helt oproblematiserad och kritik har framförts mot huruvida vi befinner oss i ett sådant samhälle över huvud taget, eller om samhällen i själva verket alltid varit beroende av information.

Diskurs används i betydelsen kommunikation som involverar specialiserad kunskap av något slag.

Droit moral är rätten att anges som upphovsman vid mångfaldigande och citat och är ej möjlig att överlåta. Den nämns ofta i samband med klassikerskyddet då den också skyddar upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende och egenart. *Droit moral* särskiljs från *Droit de suite* som innebär skydd mot olovligt mångfaldigande och reglerar ersättning för utnyttjande och denna del är möjlig att överlåta. Begreppen kan jämföras med den ideella och ekonomiska rätten.

Intellektuell egendom är en direkt översättning av det engelska begreppet intellectual property och kan liknas vid svenskans immaterialrätt, vilket är en vidare benämning på den lagstiftning i vilken upphovsrätten ingår.

Fair use är ett samlingsbegrepp inom den amerikanska lagstiftningen och berör begränsningar och undantag i upphovsrätten. Om användningen av något som är upphovsrättsskyddat kan anses vara "fair use" så kan upphovsrättsinnehavaren inte styra eller begränsa denna användning. Begreppet är unikt för amerikansk upphovsrätt men liknande principer finns i många andra länder.

2. Litteraturgenomgång

I sin bok *Skapandets rätt* (2009) tar fil.dr. kulturvetaren Martin Fredriksson sig an en historisk genomgång av den svenska upphovsrätten och visar på tre centrala polariseringar som bildat grundläggande motsättningar i upphovsrättens problematik och som fortfarande är aktuella. Dessa motsättningar är: konstnär/publik, privat/offentligt och original/kopia. Fredriksson visar på hur den upphovsrättsliga diskursen tog form i Europa under romantiken. Författaren var den inledande huvudfiguren i diskursen, men under 1800-talet etablerades allmänhetens intresse som ännu ett fokus. Tidigt utvecklades oppositionerna konstnär/publik och privat/offentligt. En balansgång mellan upphovsmannens privata anspråk och publikens och allmänhetens önskan att ta del av en fritt tillgänglig kultur utvecklade upphovsrätten (2009, s. 317). Fredrikssons granskning indikerar att de svenska förläggarna såg till sina egna behov när de använde den läsande allmänhetens behov som ett argument under förarbetena till 1877 års upphovsrättslag för att motivera en fortsatt oinskränkt möjlighet till översättningsfrihet. Under mitten av 1900-talet stärktes polariseringen mellan privat och offentligt i svensk upphovsrättsdiskurs genom att riksdagens socialdemokrater motsatte sig en vidare expansion av upphovsrätten med hänvisning till att den privatiserade kulturen gynnade förläggare och upphovsmän på allmänhetens bekostnad. Från att ha varit ett vapen i förläggarnas argumentsarsenal kom nu den läsande allmänheten att användas som ett argument för att begränsa upphovsrätten.

Under 1900-talet kom också motsättningsparet original/kopia att uppmärksammas. Dessa polariseringar har ursprungligen varit en viktig del av upphovsrättens tillkomst, då den i grund och botten handlade om att reglera distributionen av kopior. Med den nya teknikens intåg kom dessa polariseringar åter att aktualiseras. De ökade möjligheterna till reproduktion av verk löste upp gränsen mellan original och kopia. Från Fredrikssons bok hämtas motsättningsparen som kommer att användas i analysen av empirin. Hans genomgång av upphovsrättens utveckling kommer att användas för att förankra motsättningsparen historiskt.

En annan svensk forskare som tagit sig an upphovsrätten ur ett kulturellt perspektiv är Eva Hemmungs Wirtén som är professor i biblioteks- och informationsvetenskap. Hon har skrivit två böcker kring ämnet immaterialrätt i vilken upphovsrätten ingår: *No trespassing* (2004) och *Terms of use* (2008). Den förstnämnda utgår från ett historiskt perspektiv och diskuterar kulturellt ägande från det sena 1800-talet fram till våra dagar. Hemmungs Wirtén identifierar tre huvudteman inom ramen för upphovsrättsdiskursen: *författandet som en av de mest betydande beståndsdelarna i den tryckta kulturen, användandet av immaterialrätt som ett medel för kontroll och globaliseringen som en övergripande förutsättning som de förutnämnda temana verkar under* (2004, s. 11). Den snabba teknologiska utvecklingen har tillsammans med en ökad globalisering lett till att

immaterialrätten skyddar en produktion som inte längre är industriell utan informationsbaserad (Hemmungs Wirtén 2004, s. 103). Författaren tar ett tvärvetenskapligt grepp på immaterialrätten och inkluderar ett brett material för att föra fram sin ståndpunkt. Relationen mellan författare och översättare tas upp och utmaningarna som immaterialrätten ställdes inför i och med kopiatorernas antåg. Hemmungs Wirtén reflekterar också i boken kring hur västerländsk lagstiftning förhåller sig till försök att skydda vedertagen kunskap och folklöre.

I *Terms of use*, fortsätter Hemmungs Wirtén sitt arbete med att kartlägga immaterialrätten med särskilt fokus på den publika domänen. Återigen utgår hon från ett tvärvetenskapligt perspektiv för att belysa fenomen såsom bloggar, wikis, creative commons samt open access och open source. Hemmungs Wirtén visar hur dessa fenomen kan ha paralleller med företeelser som går att spåra ända tillbaks till 1800-talet (2008, s. 11). Med tydliga exempel såsom Disneys omarbetning av Rudyard Kiplings *Djungelboken* (1989), patenterandet av DNA-sekvenser och det farmaceutiska användandet av växter argumenterar hon för hur natur och kultur har omvandlats från något som tillhörde den publika domänen till intellektuell egendom. Hemmungs Wirténs böcker ger en inblick i de motstridiga intressen som finns kring upphovsrätten och hur dessa intressen påverkar utvecklingen av upphovsrätten. Hennes resonemang kring upphovsrätt kommer att präglade diskussion och slutsatser.

Likt Ewa Hemmungs Wirtén och Martin Fredriksson har docent Ronald V. Bettig sett på upphovsrättens utveckling genom historien. Han granskar denna utveckling ur ett kritiskt perspektiv och argumenterar för hur ett kapitalistiskt system kontrollerar kultur genom ägande av upphovsrätter, och visar hur de på så sätt kan bevaka ett fortsatt ekonomiskt försprång samt styra vilka ideologier som skall upprätthållas i samhället. Utifrån ett reformerat marxistisk perspektiv ger Bettig sin syn på historien som en process med flera återvändsgränder, med en ojämn utveckling inom olika områden och med en spridning av utveckling från ett område till ett annat samt med glapp i utvecklingen inom olika områden av historien (1996, s. 10). Med hjälp av Bettigs historiska genomgång av upphovsrättens utveckling internationellt kommer motsättningsparen förankras i en historisk kontext som breddar Fredrikssons orientering i utvecklingen av svensk upphovsrätt.

I boken *Free culture* (2004) hävdar juridikprofessor Lawrence Lessig att maktkoncentrationen aldrig tidigare varit större när det gäller inflytande över kreativa landvinningar. Ett fåtal mediejättar besitter kontrollen över vad som får och inte får göras med vår omgivande kultur. Lessig visar på motsättningarna i att västerländska samhällen försvarar fri marknad och yttrandefrihet, samtidigt som det tillåter toppstyrning av de kulturella tillgångarna. Han hävdar att vi riskerar att förlora vår frihet att skapa och i slutändan vår förmåga att föreställa oss utveckling. Traditionellt har ickekommersiell kultur varit oregerad. Lagstiftningen har tidigare inte bekymrat sig om skapandet och spridandet av vad Lessig kallar fri kultur. Lagens fokus har legat på så kallad kommersiell kreativitet. Aktiviteter som direkt syftar till att skapa inkomster. De två olika formerna av kultur; den fria och den kommersiella har levt sida vid sida. Men nu har gränsen mellan de två raserats bland annat genom nya möjligheter för digital förmedling av kultur, och lagen påverkar nu inte bara den kommersiella kulturen utan också den fria kulturen (2004, s. 8). Lessigs lösning på problemet är inte att motsäga sig all reglering av immateriella ting. Han hävdar tvärtom att lagstiftning är en förutsättning för att skydda upphovs-

makare och uppmuntra kreativitet, men att man bör finna en medelväg mellan inget skydd och ”all rights reserved” (Lessig 2004, s. 276f.). En sådan medelväg för att återställa balansen mellan fri och kommersiell kultur skulle användandet av *creative commons* kunna vara. Genom att upphovsrättsinnehavare avsäger sig delar av rätten till sina verk kan återväxten av kultur säkras och upprätthållas. Creative commons kompletterar den existerande upphovsrätten:

It's aim is not to defeat the rights of authors, but to make it easier for authors and creators to exercise their rights more flexibly and cheaply. The difference, we believe, will enable creativity to spread more easily. (Lessig 2004, s. 286)

Lessigs perspektiv på upphovsrätten visar på behovet av att förändra den befintliga upphovsrätten i takt med att den tekniska utvecklingen möjliggör nya metoder för att sprida och mångfaldiga verk. Hans tankar kring upphovsrättens utveckling kommer att avspeglas i bland annat analysen av empirin.

Ytterligare en juridikprofessor, vars perspektiv på upphovsrätt kommer från det juridiska området, är James Boyle. Han belyser i sin bok *Shamans, software, and spleens* utveckling av dagens upphovsrätt och patent, och visar på hur utvecklingen kan tänkas gå vidare. Boyles intention är att skapa en social teori för informationsåldern och han pekar på att idag mer än någonsin är information lika med makt. Ett utmärkande drag i Boyles teori är att dagens upphovsrätt bygger på uppfattningen om författaren eller skaparen som formades under romantiken, vilket får kontraproduktiva effekter på nytt skapande och håller tillbaka debatten kring upphovsrätten. Det leder också enligt Boyle till ett ökat glapp mellan rika och fattiga nationer. Ideologierna som Boyle beskriver är dock inte så djupt rotade i kulturen att de aldrig kan kritiseras och inte heller så bestämda att de endast dikterar en lösning (1996, s. 15). Genomgående i Boyles argumentation är tanken att det är nödvändigt att lätta på skyddet för uphovsmäns skydd och istället bygga vidare på idéerna om ”fair use”. Boyle vill visa hur de flesta frågorna kring informationsekonomi kan framställas som antingen publika problem där staten klokt nog har valt att göra information till en vara för att motverka underproduktion av information, eller framställas som potentiella monopol där oacceptabla transaktionskostnader introduceras i det fria flödet av information (1996, s. 42). Information som en vara kan enligt hans perspektiv alltså ses som ett medel för att motverka monopolisering och samtidigt en förutsättning för framställningen av information. Detta går emot de idéer framförda av flera av de andra författarna jag refererar till som ofta framställer utvecklingen av att se information som en vara som ett hot emot det fria flödet av information. Boyles perspektiv ger en breddad bild av de idéer som präglar utvecklingen av upphovsrätten och visar på hur dessa kan användas för att motivera olika positioners argumentering.

Ett tydligt partsinlägg i debatten kring upphovsrätt är kulturhistorikern och docenten Siva Vaidhyanathans bok *The anarchist in the library* (2004). Han beskriver ena sidans intresse av upphovsrätt som oligarkernas strävan efter monopol på ägandet av uphovsskyddat material och dessa representerar de ”onda”. De ”goda” representeras av anarkisterna i biblioteket som tycker att kultur skall flöda fritt med ett minimum av hinder. Vaidhyanathan ser hur biblioteken riskerar att kuvas av det yttre tryck som med stöd av nationella säkerhetshot och ekonomiska argument kan motivera inskränkningar i bibliotekens verksamhet. Upprepade gånger påpekar Vaidhyanathan att alltför stark reglering av upphovsrätten riskerar att få kulturen att stagnera. Trots det tydliga ställ-

ningstagandet går det med en medveten läsning av boken som ett debattinlägg att ta med sig lärdomar från den. Vaidhyanathan pekar på flera paradoxer kring upphovsrätt som måste balanseras för att lagen skall skydda de motsägande intressen som berörs av upphovsrätten. Han påvisar bland annat det absurda att det i många fall är enklare att medverka i en ”piratekonomi” än en legitim ekonomisk marknad. Detta på grund av monopol inom olika områden som hindrar nya idéer att få en rättvis chans att etablera sig på en marknad utsatt för konkurrens. Exempel som detta kan enligt Vaidhyanathan leda till att tilltron på upphovsrättens etiska grunder luckras upp och att de som verkar för ett stärkt upphovsskydd kommer att finna att deras strategi motverkat sitt syfte. Vaidhyanathan befarar att om inte balans mellan olika intressen i upphovsrätten uppnås kommer det växa fram en ”svart” marknad av kultur och information, något som man kan se tecken på redan idag. Vaidhyanathans idéer kan i många aspekter ses som diametralt motsatta de som Boyle presenterar och ger en inblick i de motsättningar som finns kring frågor rörande upphovsrätt.

Departementsskrivelsen *Upphovsrätten i informationssamhället* (Ds 2003:35) och dess remissvar har tidigare varit underkastade studier från bibliotekariestuderanter såsom Sara Eriksson och Ellinor Säfströms *Upphovsrätt i förändring* (2004), och Arvid Lund och Rikard Larssons *Upphovsrätten i det generella intellektets era* (2008). Dessa uppsatser har fokuserat kring argumentering samt kritiskt granskat ideologier hos olika remissvarsförfattare utifrån olika teoretiska utgångspunkter. Min uppsats kan förhoppningsvis ge en kompletterande bild av de ideologiska ställningstaganden som präglar upphovsrättsdebatten.

Martin Fredriksson påpekar att nästan alla kulturforskare som tagit sig an upphovsrätten intar ett mer eller mindre upphovsrättskritiskt perspektiv där man pekar på hur ekonomiska intressen format upphovsrätten snarare än omsorg om upphovsmannen (2009, s. 28). Detta måste man ha med i beräkningen när man studerar tidigare forskning och vara medveten om när man tar stöd av den. I mitt fall kan den litteratur som är tydligt upphovsrättskritisk påverka analysen av remissvaren, men min intention är att ha en objektivt ansats vid läsningen av all litteratur. En läsning av empirin med stöd av det analysverktyg som jag använder skall undvika en färgning av resultatet.

Från Fredrikssons avhandling hämtar jag sålunda de motsatspar som jag kommer att använda som analysram. Den övriga litteraturen kommer att genomsyra läsningen av empirin och jag kommer att referera till dem i analys och resultat. Bettigs historiska genomgång av upphovsrättens uppkomst och utveckling används för att utöka Fredrikssons genomgång av svensk upphovsrätts historia. Boyles och Vaidhyanathans olika perspektiv och ingångsvinklar till upphovsrätten har gett mig inblick i de polariseringar som påverkat utvecklingen av upphovsrätten.

3. Teori och metod

I detta kapitel kommer jag att presentera motsättningsparen och förankra dem i en historisk kontext för att uppnå en förståelse för den kontext upphovsrätten verkar i samt visa på hur dagens upphovsrätt avspeglar ett historiskt och kulturellt arv.

Den moderna upphovsrätten kan ses som ett kulturellt och ideologiskt fenomen som har utformats i en historisk process (Fredriksson 2009, s. 13). Då upphovsrätten går parallellt med en kulturell förståelse av kreativitet genom historien kan en historisk förankring visa på hur dagens idéer kring upphovsrätt inte är en ny företeelse utan avspeglar såväl ett historiskt som ett kulturellt arv.

Sven-Eric Liedman argumenterar för den historiska forskningens värde och hävdar att vi endast genom historien kan få en klar bild av hur samhällen *kan* se ut. Han lyfter också fram nyttan av att kunna se de stora samhällsförändringarna. En studie fokuserad på nuets tvärsnitt riskerar att göra antagandet att allt är som det alltid varit (1980, s. 94). En förankring i den historiska utvecklingen av ett studieområde kan ge en större förståelse för den kontext ämnet verkar i. ”Vi kan inte förstå samtiden utan att söka oss till dess ursprung i det förflutna” (1980, s. 93).

3.1 Presentation av motsättningspar

Genom historien har upphovsrätten enligt Fredriksson utvecklats i en diskurs präglad av polariseringarna konstnär/publik och privat/offentligt. Den successiva upplösningen av distinktionen mellan konstnär och publik hänger enligt honom ihop med hur polariseringen mellan original och kopia förändrats på grund av tekniska landvinningar (Fredriksson 2009, s. 318). Dessa motsatspar kan hjälpa mig att finna de latentia idéer som remissvaren uppvisar samt visa på de positioneringar som bibliotekssfären tar i frågor rörande upphovsrätt.

Konstnär/publik

Tidigt i upphovsrättens historia präglades debatten av synen på konstnärens eller upphovsmannens roll i den kreativa processen och relationen mellan konstnären och dennes publik. Än i dag motiveras upphovsrätten utifrån att det skall finnas ett unikt band mellan skaparen och verket, vilket ger konstnären en exklusiv rätt till verket. Debatten har gällt hur långt denna rätt sträcker sig. Den senast tidens tekniska utveckling har dock tydliggjort konflikten mellan konstnärens och publikens intressen. Vad somliga anser vara stöld ser andra som legitim kulturkonsumtion (Fredriksson 2009, s. 15).

Privat/offentligt

Motsättningarna mellan konstnär och publik breddas när man talar om det privata kontra det offentliga. I stort sett är det samma debatt sedd ur ett annat perspektiv. Individens rättigheter sätts emot kollektivets behov. De som går i spetsen för en stärkt upphovsrätt motiverar detta med att ekonomisk ersättning är en förutsättning för fortsatt skapande. Mot detta ställs idéer om en kulturell offentlighet där alla medborgare skall ha rätt att ta del i ett fritt meningsutbyte. Strikta upphovsrättslagar anklagas för att begränsa yttrandefriheten och för att vara integritetskränkande. Den digitala tekniken ställer polariseringarna på sin spets då den försvårat gränsdragningen mellan privat och offentligt. Det

som tidigare ansågs vara legitim kopiering för eget bruk kan nu utgöra ett potentiellt hot mot upphovsrättsinnehavarnas ekonomiska intressen. Polariseringen kan beskrivas som en balansgång mellan upphovsrätten och yttrandefrihetens principer (Fredriksson 2009, s. 16). Man kan också i detta motsättningspar inkludera frågor kring konstnärens rättigheter och skyldigheter gentemot samhället. Frågor kring konstnärens roll i ett större sammanhang där det individuella uttrycket utgör en del av den gemensamma kulturen täcks av detta motsättningspar.

Original/kopia

Originalitet är en av grundidéerna kring upphovsrätt. För att ett verk skall skyddas av upphovsrättslagen skall det ha en viss verkshöjd (Broms 2005, s. 95). Med verkshöjd menas att verket skall vara ett uttryck unikt för skaparens personlighet. Detta har historiskt också präglat debatten och originaliteten har setts som ett grundkriterium för konstnärligt skapande (Fredriksson 2009, s. 17). Den digitala tekniken med dess möjligheter till reproduktion har gjort det allt svårare att skilja originalverk från kopior. Många av de nya lagar och direktiv kring upphovsrätt som uppkommit de senaste åren har drivits fram just av dessa möjligheter till mångfaldigande. Den nya tekniken möjliggör också manipulation av originalverk, vilket gjort det svårare att göra en distinktion mellan konstnär och publik eller skapare och konsument (ibid., s. 17).

3.2 Historisk förankring

Denna historiska genomgång skall knyta de motsättningspar eller polariseringar jag kommer att använda vid min analys av det empiriska materialet i en historisk kontext och därigenom visa på hur de vuxit fram parallellt med kulturella och politiska omvälvningar i svensk och internationell historia.

Redan innan tryckpressen uppfanns av Johan Gutenberg fanns en handel med manuskript som växte fram under medeltiden främst i universitetsstäder där behovet av reproduktioner av religiösa och klassiska verk fanns. Mot ersättning kunde en bokhandlare kopiera en text åt en kund. Med framväxten av en borgarklass och en ökad självständighet från kyrkan växte efter hand efterfrågan på böcker inom andra områden såsom juridik, politik, vetenskap och romaner. Upphovsrätten fick ett stort genomslag med Gutenbergs tryckpress som var en förutsättning för att handeln med böcker skulle kunna expandera (Bettig 1996, s. 15). Bettig åskådliggör hur patent och upphovsrättslagar stödde expansionen av kreativa aktiviteter som kunde omvandlas till en vara (1996, s. 16). Dessa patent och upphovsrätter reglerades oftast av staten och legitimerade en koncentration av ägande inom uppfinningar, konst och litteratur. Inom den litterära domänen uppstår upphovsrätten först som ett ekonomiskt privilegium för förläggare i form av monopol över individuella titlar eller typer av böcker (1996, s. 17). Den engelska filosofen och politiska tänkaren John Locke föreslog redan 1692 en publik domän där böcker från antiken skulle finnas för att den som ville fritt skulle kunna mångfaldiga dessa verk. Hans tanke var en reaktion på det rådande systemet där

dessa manuskript ställdes under monopol av en enskild tryckare eller ett förlag (Bettig 1996, s. 21). Locke argumenterade för en noggrant klargjord avgränsning mellan publik och privat domän, och föreslog att vem om helst skulle ha rätt att trycka en bok av en ännu levande författare om verket var femtio eller sjuttio år, eller äldre. Lockes ville verka för att litteratur skulle bevaras och såg att detta var ett mål som gick över författarens eller upphovsrättsinnehavarens rätt till ett verk (ibid., s. 21).

Länge sågs själva skapandet av nya texter som en fritidssysselsättning för en utbildad och ekonomiskt oberoende person (Bettig 1996, s. 18). Men så småningom blev författande ett sätt att förtjäna sitt uppehälle. Engelska författaren och journalisten Daniel Defoe observerade 1725 att skrivande alltmer blivit en individuell strävan efter erkännande och ekonomisk vinning och att marknaden alltmer styrde vem som kunde förtjäna sitt levebröd på att skapa konst och litteratur (ibid., s. 19). Skapandet av författargestalten är enligt Roland Barthes i själva verket en produkt av det moderna kapitalistiska sättet att se på litteratur (1977, s. 143).

1710 antogs vad som kallas den första moderna upphovsrättslagen i England; Statute of Queen Anne (Bettig 1996, s. 23). Lagen beviljade skydd för existerande titlar i bokhandlarsregister i 21 år och verk som lades till efter lagens tillträde skyddades i 14 år, med möjlighet till förlängning i ytterligare 14 år. Dock stod det inte klart hurvida ett verk skulle hamna i den publika domänen efter att verkets rätt gått ut (ibid., s. 23). Behovet av en modern lagstiftning föddes enligt Jürgen Habermas ur den sociala mångfald som följde den kapitalistiska marknadsekonomi (1996, s. xvii f.) Statute of Queen Anne reglerade rätten att kopiera och hade som mål att motverka piratkopiering av verk. Den innebar också att upphovsmän nu själva kunde registrera sina verk vilket försvagade bokhandlarsregisterets tidigare monopol (Bettig 1996, s. 23).

Enligt Bettig kom the Statute of Queen Anne att stå som förebild för upphovsrättslagar i Amerika som antogs av de olika staterna under senare hälften av sjuttonhundratalet. I många av lagarna uttalades vikten av ekonomisk kompensation för intellektuell eller artistisk kreativitet. Tidigt i upphovsrättens historia kom alltså den ekonomiska stimulansen att ses som en viktig faktor för intellektuellt skapande. Dock visar tidigare historia att kulturella och teknologiska artefakter skapades även innan tillkomsten av immaterialrätt (1996, s. 25).

James Madison som kom att bli USA:s fjärde president arbetade för att instifta federala lagar och kommenterade bland annat svårigheterna att genomdriva upphovsrättslagar när de skilde sig från stat till stat (Bettig 1996, s. 24). Den första federala upphovsrättslagen togs i bruk i USA 1790. Madison kom att i bland annat brev till Thomas Jefferson att uttrycka oro för en marknad styrd av monopol (ibid., s. 25).

... Madison recognized that the concentration of intellectual property could thwart the very creativity it was supposed to encourage, but he also recognized it as an essential foundation for a private property-based economic system. (Bettig 1996, s. 25)

Denna problematik har varit aktuell alltsedan man inledde ansträngningarna att reglera användandet av information och kultur. Enligt Pierre Bourdieu kan juridiken ses som en fristående arena där aktörerna sammanförs i en gemensam kamp om att få definiera lagen (1987, s. 814-853). Balansen mellan de intressen som verkade kring upphovsman-

nens rätt till sitt verk och de intressen som verkade för kreativitet och tillgänglighet kom tidigt att bli en viktig fråga i upphovsrätten.

Fredriksson hävdar i *skapandets rätt* att den svenska upphovsrätten har sitt ursprung som en del av tryckfrihetsförordningen från 1810 (2009, s. 17). Upphovsrättsfrågan var en del av denna lag, men av sekundär betydelse då lagen främst behandlade tryckfrihetsfrågor (2009, s. 18). Lagens instiftande visar dock på att den svenska lagstiftningsprocessen påverkades av de omvälvningar som skedde i europeisk upphovsrättslagstiftning (2009, s. 117). Man skulle enligt Fredriksson kunna datera författarfunktionens födelse och författarens individualisering i Sverige till perioden mellan 1780 till 1810, något som också avspeglas i lagen. Samtidigt började ytterligare motsättningar ta form. Idén om det romantiska geniet skapade en starkare polarisering mellan konstnären och publiken (2009, s. 118). Ännu var dock inte debatten kring privat och offentligt väckt i Sverige såsom den blivit i till exempel Frankrike (2009, s. 119).

1877 kom *Lagen angående eganderätt till skrift* som kan sägas vara den första separata svenska upphovsrättslagstiftningen (Fredriksson 2009, s. 17). Enligt lagen tidsbegränsades upphovsrätten på litteratur till 50 år efter författarens död och upphovsrätten utsträcktes också till att gälla översättningar till och från danska och norska (ibid., s. 152). Lagen i stort fokuserade på praktiska spörsmål snarare än principiella frågor (ibid., s. 154).

1919 ersattes den tidigare lagen av den mer utförliga *Lagen om rätt till litterära och musikaliska verk* som i sin tur ersattes av *Lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk* som antogs 1960 (Fredriksson 2009, s. 17). Lagen från 1919 speglade 1900-talets begynnande massamhälle där politik och kultur blev en angelägenhet för bredare befolkningslager utanför den begränsade borgerliga kretsen (ibid., s. 192). Den svenska kultur- och informationsmarknaden kom att internationaliseras och det blev viktigt att skydda den inhemska produktionen mot billiga utgivningar av utländska verk (ibid., s. 195). Som ett led i detta hade Sverige anslutit sig till Bernkonventionen 1904. Hjalmar Branting konstaterade att Bernkonventionen formats av ekonomiska intressen hos författarorganisationer i utlandet, och uppmärksammade på så sätt kopplingen mellan upphovsrätten och internationella ekonomiska intressen (ibid., s. 207). I upphovsrättslagen från 1919 kan man se att lagstiftarna började ta till sig de idéer om författarnas ideella rättigheter som fått genomslag i övriga Europa (ibid., s. 200). Polariseringarna mellan konstnär och publik respektive privat och offentligt satte tydliga spår i 1919 års upphovsrättslagstiftning vid sidan av det nya politiska landskap som vuxit fram med ett växande inflytande från arbetarrörelsen (ibid., s. 248)

Upphovsrättslagen från 1960 gäller än idag om än i en mycket reviderad version (Fredriksson 2009, s. 309). En del av lagen från 1960 innebar i princip ett generellt förbud mot opassande förvanskning av äldre verk som inte längre skyddades av upphovsrätten men som hade ett särskilt konstnärligt värde (ibid., s. 269) Denna bestämmelse kom att kallas klassikerskyddet och innebar ett skydd för de verk som hamnat i den publika domänen. Enligt justitieminister Herman Kling hade lagstiftningsarbetet tre huvudsakliga syften: att anpassa den svenska upphovsrätten till den senaste ekonomiska och tekniska utvecklingen, att relatera lagen till den internationella lagstiftningen samt att skapa en nordisk samordning inom området (Fredriksson 2009, s. 274) Medieteknikens nya möjligheter ledde till att rätten för den enskilde konsumenten att kopiera upphovsrättsskyd-

dade verk för privat bruk nu ifrågasattes för första gången (Fredriksson 2009, s. 277) Här spelade utvecklingen av fotokopiatorer en viktig roll för att problemet skulle uppmärksammas. De olika upphovsmannaorganisationernas oro för att privatpersoner skulle börja kopiera deras produkter kan tolkas som en rädsla för att tekniken skulle upplösa distinktionen mellan konstnär och publik (ibid., s. 281)

På så vis vävs alltså dikotomin mellan original och kopia samman med polariseringen mellan konstnär och publik och det nya medielandskap som tog form efter seklets mitt tycktes destabilisera dem båda. (Fredriksson 2009, s. 281)

I samband med förändringen av upphovsrätten 1960 framkom kritiska röster mot en stärkt upphovsrätt. Fredriksson exemplifierar med en motion från John Lundberg, socialdemokratisk ledamot av andra kammaren, som motionerade om att lagförslaget skulle avslås och menade att upphovsrätten skulle avskaffas helt och hållet. Lundberg menade att det kulturella landskapet är en kollektiv verksamhet där varje upphovsman tar stöd av och berikas av sina föregångare. Lagen privatiserade den gemensamma kulturen och gav den till godtyckligt utvalda upphovsmän som inte nödvändigtvis hade bidragit med någon större kreativ insats menade Lundberg (Fredriksson 2009, s. 302). Han kritiserade också att lagstiftning som kriminaliserar så mycket av vad gemene man anser vara fullt legitim kulturkonsumtion i praktiken är omöjlig att tillämpa då den gör alla till brottslingar. Även om Lundbergs motion inte lämnade några spår i lagstiftningen uttrycker den insikten om att relationen mellan konstnär och publik höll på att förändras och att man inte längre kunde stänga ute konsumenten från den kreativa processen (ibid., s. 304).

Distinktionen mellan konstnär och publik hade tidigare tagits för given och hamnade aldrig på dagordningen när de föregående upphovsrättslagstiftningarna diskuterades. I 1960 års upphovsrättslag kan man ana en växande insikt om att distinktionen mellan upphovsman och konsument skulle bli en viktig del av framtida utmaningar inom upphovsrätten (Fredriksson 2009, s. 308). Den omfattande lagändring som genomfördes utifrån Infosoc-direktivet 2005 kan ses som kulmen på försöken att anpassa lagstiftningen till den nya medieteknologin och den internationella rättsutvecklingen (ibid., s. 309f.). Fredriksson pekar på hur två samhällsfaktorer påverkade utvecklingen av upphovsrätten under 1900-talet: lagstiftningens internationalisering och medieteknologins utveckling (2009, s. 263). Upphovsrätten blev en fråga av växande ekonomisk betydelse som grep in i fler samhällssfärer och berörde alltfler medieformer (2009, s. 264)

Fredriksson poängterar i inledningen till sin avhandling hur lagstiftningen sedan tidigt präglats av motsägande idéer kring upphovsrätt. ”En flyktig överblick över den svenska och internationella rättshistorien visar att upphovsrätten redan från början tampades med vissa centrala dilemman som fortfarande är aktuella” (2009, s. 14). Denna historiska genomgång har visat på hur de motsättningspar som kommer att användas vid analysen av det empiriska materialet återfinns i en historisk kontext. Positioneringarna har varit återkommande i en upphovsrätt som formats parallellt med kulturella och politiska omvälvningar i svensk och internationell historia.

3.3 Metod

Detta kapitel beskriver idéanalysens metod och fastställer de ramar som studien verkar inom samt resonerar kring validitet och reliabilitet i en kvalitativ studie.

3.3.1 Idéanalys

Idéanalysens syfte kan vara av skilda slag, man kan ha som mål att beskriva innebörden av politiska budskap, eller ta ställning för hållbarheten i politiska budskap, eller förklara politiska budskaps uppkomst eller konsekvenser. Man kan också kombinera dessa syften i en och samma studie (Beckman 2005, s. 14). Min studie kommer dock fokusera på det förstnämnda syftet. Jag vill beskriva de budskap som förmedlas av biblioteksrepresentanter kring upphovsrätt. Detta genom att söka de bakomliggande idéer som finns i de latent ideologierna, det vill säga de outtalade idéer som utgör grunden för den argumentering som förs. Mer specifikt vill jag studera remissvaren från dessa aktörer på Ds 2003:35.

Man skiljer ofta mellan innehållslig idéanalys och funktionell idéanalys. Den innehållsliga idéanalysen betraktar politiska budskap som en samling argument som skall prövas och kritiseras utifrån dess hållbarhet och giltighet (Beckman 2005, s. 12). Den funktionella idéanalysens intresse är främst de politiska idéernas ursprung eller deras konsekvenser (ibid., s. 13). Kritik har riktats mot en sådan uppdelning av idéanalysen då den inte tycks tillåta att en idéanalys enbart har ett beskrivande syfte. Kritik har även riktats mot att det är en väsentlig skillnad mellan frågor som syftar att beskriva en samling politiska idéer och frågor som syftar till att förklara varför de uppkommit och vilka konsekvenser de fått (ibid., s. 13f.). Det är vanligt att beskrivningarna syftar till att klargöra det politiska budskapets innehåll. Vad är det som sägs? Vilka tolkningar är möjliga och vilka av dem är mest rimliga (ibid., s. 14)? Mitt mål är att söka idéer kring upphovsrätt och därigenom beskriva de budskap som förmedlas och visa på hur representanter för bibliotekssfären positionerar sig i diskursen kring upphovsrätt.

Att beskriva är inte att "referera" men att "inferera" (Beckman 2005, s. 49). Ett ställningstagande om hur en text, ett begrepp eller en ståndpunkt skall tolkas och förstås är omöjligt att undvika, även om syftet med en beskrivande idéanalys inte är att göra ett aktivt ställningstagande (ibid., s. 50). En beskrivning förutsätter en jämförelse. Man jämför materialet med olika mätpunkter för att möjliggöra en bedömning om vilket mätvärde som är det riktiga (ibid., s. 51). Beckman använder kvantitativa termer för att beskriva förfarandet vid analysen, samtidigt som han pekar på att den ofrånkomliga och viktigaste jämförelsepunkten är forskarens analysapparat. Jämförelser kan också göras med tidigare tolkningar av ett material, eller en jämförelse över tid, eller att jämföra med andra fall (ibid., s. 52f.).

3.3.2 Analysram

Min studie ansluter sig till de frågeställningar som kan vara svåra att indela i antingen en innehållslig eller funktionell idéanalys. Jag vill beskriva och tolka innebörden av de

budskap som förs fram av biblioteksrepresentanter i remissvaren till Ds 2003:35. Studien kommer således att vara beskrivande och aktörscentrerad. Jag kommer att fokusera på en grupp aktörer för att se om det går att finna gemensamma idéer i deras svar. Beckman hävdar att en aktörscentrerad framställning ger en rikare och mer levande bild av den fråga som skildras (2005, s. 18). Genom att jag tar mig an ett problemkomplex utifrån ett aktörsperspektiv kan jag belysa de olika aktörernas idéer kring upphovsrätt och göra jämförelser samt dra slutsatser om denna sfär. Remissvaren som utgör empirin kommer att kunna definieras genom en gemensam nämnare, det vill säga anknytningen till bibliotekssfären. Idéerna som kommer att eftersökas är hämtade ur en historisk kontext och täcker ett omfångsrikt intresseområde samt är ömsesidigt uteslutande mellan polariseringarna som till exempel mellan privat och offentligt. Dock kan de överlappa varandra mellan de olika grupperingarna såsom mellan författare och privat eller publik och offentligt.

Den avsändarorienterade tolkningsstrategin är inriktad på textens betydelse vid dess produktion. Dess betydelse avgörs av vad den eller de som skrev texten avsåg att den skulle betyda (Bergström & Boréus 2000, s. 27). Textens innebörd måste också tolkas utifrån författarens språkanvändning och argumentation. Det är av vikt för uttolkaren att inte lägga in sina egna betydelser i de termer som används. Till exempel förändras betydelser av ord med tiden. Inom den avsändarorienterade tolkningsstrategin har kontexten betydelse för uttolkningen, men skall inte ses som bestämmande för vad som uttrycks i en text. Kontexten skall vara till hjälp att fastställa de ramar inom vilka rimliga tolkningar kan göras (Bergström & Boréus 2000, s. 28 efter Skinner 1988).

Jag kommer alltså i förväg ha bestämt mig för vad som skall studeras i empirin. Detta kan tyckas utesluta möjligheten för texterna att få "tala själva". Borde man inte vara öppen och mottaglig vid läsandet av texterna, för att på så sätt finna detaljer och oväntade särdrag som annars kan missas? Det är viktigt att förstå att all läsning av text sker genom de "glasögon" man har på sig när man närmar sig verkligheten (Beckman 2005, s. 21). En till synes öppen läsning av en text kommer alltid att präglas av de intressen eller övertygelser som läsaren har sedan tidigare. Ofta kan läsaren vara omedveten om de faktorer som påverkar tolkningen av en text. Det är då bättre att tydligt deklarerat de utgångspunkter man har för sitt läsande. Forskningsresultatet kommer att påverkas av valet av "glasögon", men en utomstående läsare av uppsatsen skall kunna bedöma hur resultatet påverkas av detta val (ibid., s. 22). En annan läsning av empirin skulle till exempel kunna fokusera på språkbruk genom en lingvistisk analys och kunna utreda vad det innebär att vissa remissvar innehåller frågor kring hur lagen skall tolkas, eller så skulle en idécentrerad analys kunna svara på hur en viss idé uttrycks av en diversifierad samling aktörer.

Beckman menar att dimensioner är aspekter av olika påståenden och de bör vara ömsesidigt uteslutande för att inte grumla analysen. Idén med att använda dimensioner som ett analysverktyg är sprungen ur viljan att fånga in aspekter av de påståenden som görs i empirin. Dimensionerna bör också vara uttömmande för att fånga in alla betydelsefulla komponenter hos en ideologi (2005, s. 26f). Fredrikssons motsättningspar konstnär/publik, privat/offentligt och original/kopia visar på olika idéer som sinsemellan är ömsesidigt uteslutande och därför fungerar att använda som dimensioner och de belyser samtidigt historiska och aktuella motsättningar inom upphovsrätten.

Genom att utgå från de motsättningspar som presenterats av Fredriksson får jag indelningsgrupper med vars hjälp det går att studera den aktuella frågan. De kommer att utgöra min ”begreppsapparat” eller ”analysapparat” (Beckman 2005, s. 20). Utifrån dessa motsättningspar kommer jag i studiet av empirin först att söka efter de manifesta idéer som framkommer i remissvaren, för att sedan fokusera på de latent idéerna. Upprepade läsningar av empirin kommer att möjliggöra en identifikation av de olika idéer som framställs både manifest och latent av bibliotekssfären.

3.3.3 Validitet och reliabilitet

En studies validitet visar på vilket värde som kan tillskrivas den utifrån de metoder som den använder sig av. Om tvivel uppstår huruvida analysverktyget kan ge en rimlig bild av texten uppstår ett validitetsproblem (Bergström & Boréus 2000, s. 170). Jag hävdar att min studie med sin beskrivande ansats och det aktörscentrerade perspektivet, med stöd av motsatsparen kan ge en rimlig tolkning av empirin. Reliabiliteten eller tillförlitligheten i en studie framgår genom att de resultat som studien visar kan upprepas i en annan studie med samma utgångspunkter. Reliabiliteten är ett mått på en studies precision (ibid., s.36f.) Utifrån det analysverktyg som jag använt och med de teoretiska ansatser jag utgår ifrån anser jag att de resultat jag redovisar av empirin skall kunna upprepas i en liknande studie och att intersubjektiviteten på så vis är god, samt att resultaten är rimliga tolkningar av empirin.

3.4 Material och avgränsningar

Jag har valt att studera remissvar på Departementsskrivelsen 2003:35, *Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG mm*. Mer specifikt har jag valt att studera remissvar från alla instanser med tydlig biblioteksanknytning för att se hur representanter för biblioteksfältet diskuterar frågor kring upphovsrätt.

Huvudparten av remissvaren på Ds 2003:35 kommer från intresseorganisationer som representerar olika upphovsmän och upphovsrättsinnehavare. Endast en mindre del utgörs av myndigheter samt konsumentorganisationer och bibliotek. Studien kommer att analysera samtliga de remissvar som har en koppling till svensk bibliotekssfär.

De aktörer jag valt att studera är Kungliga biblioteket, Uppsala Universitetsbibliotek, Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Föreningen Sveriges Länsbibliotekarier, Svensk biblioteksförening, Svensk förening för informationsspecialister samt Föreningen för Museernas Arkiv-, Biblioteks- och Bildarkivanställda. Dock har Föreningen för Museernas Arkiv-, Biblioteks-, och Bildarkivanställda inte inkommit med ett remissvar på departementsskrivelsen vilket gör att det kvarstår sex remissvar att analysera.

Aktörerna har inte valts på grund av sin storlek eller delaktighet i samhällsdebatten utan för att de representerar bibliotekssfären. Jag ser dem som företrädare för till exempel medlemmar i föreningar eller användargrupper såsom studenter eller forskare, och samtidigt representanter för svensk bibliotekssfär. Detta har varit viktigt för urvalet, men spelar också in i den efterföljande analysen.

Insamlingen av remissvaren har utförts genom att jag skickat e-post till registrator på regeringskansliet som i sin tur skickat elektroniska eller fysiska kopior av remissvaren till mig.

4. Analys

En snabb genomgång av de förslag till nyheter och omarbetningar i upphovsrättslagen som tas upp av remissvaren visar på en relativt stor överensstämmelse av vilka delar av de nya lagförslagen aktörerna anser bör kommenteras. Skälet till att dessa paragrafer återkommer i remissvaren är att de direkt påverkar verksamheten för aktörerna. En viss skillnad mellan remissvaren kan skönjas i sakfrågor som berör enskilda aktörer, men i de frågor som kan sägas inverka på ett flertal aktörer råder en stor samstämmighet i remissvaren. Återkommande i flera remissvar är:

§ 2 angående upphovsrättens omfattning.

Denna paragraf beskriver omfånget av den uteslutande rätt till att ”förfoga över verket genom att framställa exemplar av det och genom att göra det tillgängligt för allmänheten, i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konststart eller i annan teknik” (SFS 1960:729) som upphovsrätten specificerar.

§ 12 angående framställning av exemplar för privat bruk.

Paragrafen hade tidigare formuleringen ”för enskilt bruk” vilket tillät rörligare tolkningar angående till exempel kopiering av litteratur. Paragrafen ingår som en av flera inskränkningar i upphovsrätten. Den specificerar att:

Var och en får för privat bruk framställa ett eller några få exemplar av offentliggjorda verk. Såvitt gäller litterära verk i skriftlig form får exemplarframställningen dock endast avse begränsade delar av verk eller sådana verk av begränsat omfång. Exemplaren får inte användas för andra ändamål än privat bruk. (SFS 1960:729)

Dock ger lagen inte rätt att uppföra kopior av byggnadsverk, framställa kopior av datorprogram eller ”framställa exemplar i digital form av sammanställningar i digital form”(SFS 1960:729). Lagen innebär också att man inte kan låta en utomstående ”framställa exemplar” dvs. kopiera för privat bruk åt någon annan. Exempel på verk som berörs är; musikaliska verk, film, bruksföremål eller skulpturer.

§ 16 angående framställning och spridning av exemplar inom vissa arkiv och bibliotek.

Även § 16 ingår i inskränkningarna i upphovsrätten. Den reglerar hur kopior får göras för bevarande-, kompletterings- eller forskningsändamål av statliga och kommunala

arkivmyndigheter, vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna samt folkbiblioteken.

§ 17 angående framställning av exemplar åt personer med funktionshinder.

Paragrafen är en av inskränkningarna i lagen och redogör för att:

...Var och en får på annat sätt än genom ljudupptagning framställa sådana exemplar av offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt av offentliggjorda alster av bildkonst, som personer med funktionshinder behöver för att kunna ta del av verken. Exemplaren får också spridas till dessa personer. (SFS 1960:729)

Vissa bibliotek och organisationer får också göra ljudupptagningar av verk eller framställa kopior av verk från radio och television som är anpassade till personer med funktionshinder och sprida dessa. Dock får inte exemplaren framställas i förvärvssyfte.

§ 21 angående offentliga framföranden.

§ 21 utgör ännu en del av inskränkningarna i upphovsrätten och fastställer att ”Var och en får, med undantag för filmverk och sceniska verk, framföra offentliggjorda verk offentligt (SFS 1969:729). Undantaget gäller vid tillfällen där framförandet av verket inte är det huvudsakliga syftet, tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte samt vid undervisning eller gudstjänst. Denna paragraf möjliggör ett publikt användande av datorer på bibliotek.

§ 24 angående avbildning av konstverk.

Om ett konstverk är permanent placerat vid eller på en allmän plats utomhus tillåts avbildning av verket enligt § 24. Även om syftet är att annonsera en utställning eller försäljning av konstverken samt om de ingår i en samling eller katalog får konstverk avbildas. Detta gäller dock ej samlingar eller kataloger i digital form. Just digitala samlingar och kataloger är ett problem som tas upp i flera remissvar.

§ 42 avtalslicenser

§ 42 är uppdelad i flera underavdelningar och avhandlar främst avtalslicenser, men även upphovsrättens övergång vid upphovsmannens död med mera. Det som har kommenterats i remissvaren är de underavdelningar som behandlar avtalslicenser för framställning av exemplar inom myndigheter, företag och organisationer med flera, samt arkivs och biblioteks möjligheter att överföra verk till allmänheten. Avtalslicenserna gäller för:

... utnyttjande av verk på visst sätt, när ett avtal har ingåtts om utnyttjande av verk på sådant sätt med en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området. Avtalslicensen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som av-

ses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. (SFS 1969:729)

§ 52 Skydd för tekniska åtgärder

Paragrafen inleds med en förklarande text som anger att man med teknisk åtgärd avser

... varje verkningsfull teknik, anordning eller komponent som har utformats för att vid normalt bruk hindra eller begränsa exemplarframställning eller tillgängliggörande för allmänheten av ett upphovsrättsligt skyddat verk utan samtycke från upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare. (SFS 1960:729)

Sedan följer en rad underavdelningar som fastställer särskilda områden där lagen gäller såsom förbud att kringgå en digital eller analog spärr som förhindrar eller begränsar kopiering av ett verk, eller förbud mot att sprida eller tillverka tekniska åtgärder som har till syfte att kringgå en teknisk spärr. Paragrafen reglerar också rätten att i vissa fall använda verk som skyddas av tekniska åtgärder.

Nedan följer en kort presentation av de olika aktörerna med en efterföljande framställning av resultatet från analysen av remissvaren.

4.1 Föreningen Sveriges länsbibliotekarier (SLB)

Föreningen Sveriges länsbibliotekarier är en ideell förening vars styrelse består av representanter för olika länsbibliotek i Sverige. De arbetar utifrån en vision av att Sverige skall vara en ledande biblioteksnation. Föreningen har till syfte att utifrån ett regionalt perspektiv främja biblioteksutvecklingen i landet. På deras hemsida kan man läsa att:

Föreningen ska fortlöpande följa utvecklingen inom området och agera både genom egna initiativ, och genom att vara remissinstans, motpart och samarbetspartner till andra aktörer inom området. (Föreningen Sveriges länsbibliotekarier 2010)

Analys av remissvar från Föreningen Sveriges Länsbibliotekarier

Remissvaret är kortfattat och tar i fyra stycken upp hur de nya förslagen begränsar de offentliga bibliotekens verksamhet och betydelsen av att centrala avtal tecknas för att inte begränsa tillgången till information för användare. De ställer sig positiva till att departementsskrivelsen stärker de funktionshinderade möjligheter att ta del av digitalt material. Betydelsen av allmänhetens tillgång till information och bibliotekens ökade kostnader tas också upp i remissvaret.

Upprepade gånger framhävs i remissvaret de hinder som den enskilde individen drabbas av då de offentliga bibliotekens verksamhet begränsas. "... föreliggande förslag kommer att innebära en begränsning av de offentliga bibliotekens möjligheter att till enskilda personer digitalt överföra information..." (Föreningen Sveriges länsbibliotekarier 2003). Här argumenterar man tydligt för det offentligas betydelse för individen kontra

det privatas intresse. SLB tar i sitt remissvar inte upp motsättningarna mellan konstnär och publik eller original och kopia, vilket kan vara en följd av att man ur sitt perspektiv som övergripande nationell intresseförening för de regionala biblioteken främst påverkas av motsättningen mellan det offentliga och det privata.

4.2 Kungliga biblioteket (KB)

Kungliga biblioteket är Sveriges nationalbibliotek och en statlig myndighet under utbildningsdepartementet. KB bidrar till samordningen av övriga svenska forskningsbibliotek. I bibliotekets ansvar ingår att samla, bevara och tillgängliggöra information av olika slag och i olika format (Kungliga biblioteket 2010).

Analys av remissvar från Kungliga biblioteket

Kungliga biblioteket belyser i sitt remissvar vikten av balans mellan upphovsmän och användare, där det ges en rimlig tillgång till skyddade verk. KB anser emellertid att denna balans rubbats i förslagen i departementsskrivelsen till förmån för upphovsmännen. Ett skäl till detta ställningstagande är den ökade betydelsen av avtal för användare av skyddade verk. Dessa avtal utgår från villkor som ställs av rättighetsinnehavarna och som sällan är förhandlingsbara. KB gör en distinktion mellan upphovsmän och användare, något som kan relateras till konstnär/publik-motsättningen, men också motsättningen mellan privat och offentligt.

Inskränkningarna i upphovsrätten är en förutsättning för bibliotekens verksamhet skriver KB i remissvaret och argumenterar för vikten av att ”tillgången till information och kunskap säkerställs” (Kungliga biblioteket 2003). Man hävdar att direktivet från EG som ligger bakom förslagen till lagändringar måste implementeras ”på ett sådant sätt att medborgarna till fullo kan dra fördel av informationssamhället och att de demokratiska värdena bevaras” (Kungliga biblioteket 2003). Att lyfta fram medborgarnas rätt, tillgång till information och kunskap samt demokratiska värden visar tydligt på bakomliggande idéer om det offentliga betydelse för samhället. Detta skall ställas emot de förskjutningar i balansen till upphovsinnehavarnas fördel som KB anser att departementsskrivelsen föreslår.

Balansens betydelse framhävs återigen när KB kommenterar skrivelsen i § 2 om överföring till allmänheten vilken KB ser positivt på. Att förslaget inte skulle innebära någon nackdel för upphovsmännen lyfts fram av KB. När det kommer till kopiering av hela verk i § 12 har inte KB något principiellt att invända mot att detta nu förbjuds, och de kan till och med se fördelar ”för biblioteken i vissa fall: man slipper helt enkelt en massa extrajobb” (Kungliga biblioteket 2003). Dock kommer förslaget att innebära att biblioteken förutsätts aktivt kontrollera att olaglig kopiering inte sker och ålägger biblioteken en ny ”verksamhetsfrämmande uppgift” (Kungliga biblioteket 2003) som tvingar ett allmänt bibliotek att åsidosätta sin serviceuppgift enligt KB. De refererar till avtalsförhandlingar som KB:s avdelning för samordning och utveckling BIBSAM haft angående vetenskapliga tidskrifter och databaser där någon liknande bestämmelse inte finns. Poängen, skriver KB, är att de faktiskt kunnat förhandla om villkoret. Att framhäva bib-

liotekens serviceuppgift framför de privata intressen som vill verka för att olaglig kopiering inte sker är en tydlig indikator på KB:s syn på bibliotekens positionering i upphovsrättsfrågor.

I sin kommentar till § 21 angående offentligt framförande skriver KB att lagändringsförslaget klargör att statliga och kommunala bibliotek har möjlighet att låta allmänheten använda datorer med tillgång till Internet även om det blir fråga om offentliga framföranden från myndigheternas sida, vilket de anser är mycket bra. De önskar dock att departementsskrivelsen skulle förordat de av direktivet förslagna möjligheterna för bibliotek att digitalisera sina samlingar, om detta inte går emot köpe- eller licensvillkor. KB positionerar sig återigen tydligt för en allmänhet eller offentlighet vars intressen skall tas tillvara och balanseras mot de privatas.

KB vänder sig starkt emot förslaget att konstverk endast får avbildas om syftet är att annonsera en utställning eller försäljning av dessa konstverk enligt § 24. De hävdar att någon skada för upphovsmännen inte skulle förekomma om KB katalogiserar sina samlingar utan att detta tvärtom skulle kunna gynna upphovsmännen. KB exemplifierar med sin unika affischsamling som de hävdar är en del av det svenska kulturarvet. En katalog över denna skulle inte innebära större skada för upphovsmännen än en katalog som framställs då verken ingår i en utställning eller är till försäljning, hävdar KB. De förordar istället att paragrafen skall kvarstå oförändrad i sin tidigare form. Den tekniska utvecklingens möjligheter till reproduktion av upphovsrättsskyddade verk driver fram regler som verkar för ett ökat skydd av dessa, men som KB hävdar får orimliga konsekvenser. Här framkommer polariseringen mellan idéer kring original och kopia.

KB kommenterar en formulering kring § 52 som föreslår att biblioteken skall ha rätt att utkräva vite av upphovsmannen via en domstol, om en teknisk åtgärd förhindrar laglig användning av ett verk. De påpekar att ett sådant förfarande är en ”sammansatt och tidskrävande process” (Kungliga biblioteket 2003) vilket gör lagen kraftlös eftersom biblioteken förväntas avstå att utkräva vite på grund av de hinder som en sådan process medför. Här liksom på andra platser i remissvaret, såsom i resonemang angående avtalsförhandlingar, uppmärksammas det tidskrävande arbete för biblioteken som de nya förslagen medför. Detta arbete innebär kostnader för biblioteken vilket utgör hinder för dem att utföra sitt uppdrag. Då biblioteken är kommunala och statliga institutioner som representerar en offentlighet kan ett sådant resonemang härledas till idéer kring det offentliga gentemot det privata. Skyddet av privata intressen innebär ökade kostnader för biblioteken vilket innebär ökade kostnader för det offentliga.

KB:s omfattande svar på departementsskrivelsen tar upp ett flertal problem som de kan se med de nya lagförslagen, och genomgående i remissvaret går det att finna idéer rörande konstnärer och publik, privat och offentligt samt original och kopia. Dessa idéer framkommer mer eller mindre tydligt och KB positionerar sig och övriga svenska bibliotek som aktörer med det offentliga eller allmänhetens intresse att försvara. De försöker dock också visa på hur de önskar se en balans i rättigheterna mellan upphovsmän och användare.

4.3 Svensk biblioteksörening (SBF)

Svensk Biblioteksörening är en ideell, partipolitiskt obunden bibliotekspolitisk organisation. Deras styrelse består av representanter från olika bibliotek i Sverige. Öreningen verkar för att den svenska bibliotekslagen tillämpas och utvecklas samt för biblioteken som ett värn för demokrati och yttrandefrihet (Svensk biblioteksörening 2010).

Analys av remissvar från Svensk biblioteksörening

Remissvaret inleds med en kort genomgång av EG:s påverkan på utvecklingen inom upphovsrätten, och SBF ser direktivet 2001/29/EG som ett led i att stärka upphovsrättsinnehavarnas ställning samt att anpassa upphovsrätten till den tekniska utvecklingen.

SBF hävdar att den balans mellan rättighetsinnehavarna och allmänhetens intresse som varit lagstiftningens mål rycks undan av att direktivet stipulerar att de avtal som sluts mellan upphovsmän och allmänhet gäller över rådande lagstiftning. Då dessa avtal enligt SBF ensidigt formuleras av rättighetsinnehavarna upphävs den balans som lagen eftersträvar. Här tar SBF tydligt ställning för allmänheten och skriver också att de räknar in de ”allmänt tillgängliga offentliga biblioteken” (Svensk biblioteksörening 2003) i en sådan allmänhet. Enligt SBF får det privatias intressen allt större makt på bekostnad av det offentligas intressen.

Frågan innehåller också problematiken kring den nya tekniken. De avtal som avses syftar på de så kallade tekniska skyddsåtgärder som skall skydda digitala verk från olovligt användande och spridning. SBF skriver att dessa problem inte finns i pappersmiljön där man endast i undantagsfall skriver avtal om hur inköpta böcker och tidskrifter får användas. Här kan man se hur den tekniska utvecklingen har fört fram tankar och idéer om original och kopia. Ett fysiskt exemplar av ett verk ägs av köparen i bemärkelsen att köparen kan använda verket så som upphovsrättslagen föreskriver efter inköp. Med den nya tekniken regleras användandet av kopior av verket enligt avtal som har företräde framför upphovsrättslagen.

Inte heller i SBF:s remissvar tas motsättningen mellan konstnär och publik upp vilket kan bero på att den debatten i allt större utsträckning täcks in av motsättningarna mellan privat och offentligt. SBF tar likt KB upp balansen mellan upphovsmän och användare och positionerar sig för det offentligas intresse då de hävdar att de nya lagförslagen rycker undan grunden för en sådan balans till förmån för upphovsmännen.

4.4 Svensk förening för informationsspecialister (SFIS)

SFIS är en förening för professionella informationsspecialister, bibliotekarier, omvärldsanalytiker, webbredaktörer med flera. Öreningen riktar sig till personer som jobbar professionellt med informationshantering, informationsförsörjning, informationstekniker och verktyg med mera. SFIS verkar för en kvalificerad informationsförsörjning, en ökad kompetens i värdering och hantering av information samt ett värdefullt erfarenhetsutbyte kollegor emellan (Svensk förening för informationsspecialister 2010).

Analys av remissvar från Svensk förening för informationsspecialister

Svensk förening för informationsspecialister påpekar tidigt i sitt remissvar att de anser att departementsskrivelsens förslag kommer att få betydande negativa konsekvenser för informationsförsörjningen inom företag, myndigheter och organisationer. De påpekar också att förslaget ger den biblioteksverksamhet som bedrivs av allmänna bibliotek en särställning och att utredningen inte beaktat att motsvarande verksamhet i hög grad även sker inom företag, myndigheter och organisationer.

Angående § 12 om att ändra termen enskilt bruk till privat bruk avseende kopiering anser SFIS att detta får betydande negativa konsekvenser för all yrkesverksam informationsförsörjning genom att man inte längre skall kunna ta en enstaka kopia av intressant material på Internet eller ur en bok åt någon annan. De skriver också att en lag som kommer att upplevas som mycket frustrerande och bakåtsträvande knappast kommer att få acceptans i samhället. Här kan man se spår av John Lundbergs farhågor om att allmänheten inte kommer att våga konsumera kultur utan att rådfråga en jurist (Fredriksson 2009, s. 311). Att framhäva samhällsperspektivet i argumenteringen kan kopplas till idén om det offentliga gentemot det privata i meningen att en starkt offentlighet är av betydelse för ett starkt samhälle, vilket är en idé som är latent i SFIS remissvar. Senare gör SFIS också kopplingen till kostnadseffektivitet i frågan vilket återigen kan kopplas till samhällsnyttan och det offentliga åsidosättande till förmån av det privata intresse. ”Att enskilda personer med dyrbar arbetstid, t ex forskare i ett projekt, blir tvungna att ta egna kopior, istället för att detta samordnas, är inte kostnadseffektivt” (Svensk förening för informationsspecialister 2010).

SFIS ställer sig positiva till förslaget i § 16 att biblioteken skall få göra digitala kopior till sina låntagare samt att de kan skicka digitala kopior sinsemellan, men påpekar att de allmänna bibliotekens särställning i lagen är problematisk för privata informationsförsörjare och föreslår att motsvarande inskränkningar i lagen även skall gälla offentliga bibliotek på företag, myndigheter och organisationer. Samma invändning görs kring § 21 angående offentliga framföranden samt § 42 d om möjligheten att genom avtalslicens kunna sprida digitala kopior till sina kunder.

SFIS kommenterar § 12 genom att hänvisa till EG-direktivets skrivning om att lagen skall verka för tillväxt och ökad konkurrenskraft för europeisk industri och hävdar att förslaget i § 12 tvärtemot riskerar att hämma detta syfte. Här uppdragas den motsättning som finns inneboende i upphovsrättslagen och som uppmärksammas av många forskare: En lag som verkar för att främja utveckling kan genom att bli alltför styrande istället motverka utveckling (Lessig 2004, s. 185, Vaidhyanathan 2004, s. 95).

I remissvaret från SFIS går att utläsa idéer kring det offentliga ekonomiska värde kontra det privata intresse. Det går också att finna en del kommentarer kring den tekniska utvecklingen och problematiken den medför kring diskussionen runt original och kopia. Från sin position som en intresseförening som representerar ett flertal olika yrkesgrupper visar deras perspektiv på hur de allmänna biblioteken har fördelar i upphovsrättslagen på grund av inskränkningarna i denna som berör dem specifikt. De påpekar också att privata aktörer och fler samhällsinstitutioner kunde ha nytta av samma inskränkningar i lagen. De för fram samhällsekonomiska intressen som ett skäl till att

begränsa regleringen av upphovsrätten vilken de tycker ha tippat över till upphovsrättsinnehavarnas fördel vilket påverkar användarna negativt. Med dessa användare håller jag för sannolikt att de syftar på de yrkesgrupper de representerar, som i sin tur kan sägas representera en offentlighet. De ställer sig frågande till en del formuleringar i skrivelsen och ställer direkta frågor kring hur lagförslagen skall tolkas. Något direkt resonemang om motsättningarna mellan konstnär och publik förs inte utan diskussionen kretsar främst kring motsättningarna mellan det privata och det offentliga samt till viss del om problematiken kring original och kopia som den tekniska utvecklingen för med sig. Genom att tydligt skriva att de anser att förslagen kommer att få negativa konsekvenser för de yrkesgrupper de representerar positionerar de sig upphovsrättskritiskt, även om de uttrycker sig positivt om vissa förändringsförslag i departementsskrivelsen.

4.5 Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB)

Talboks- och punktskriftsbiblioteket är en statlig myndighet som lyder under Kulturdepartementet. Dess uppdrag är att se till att personer med läshandikapp får tillgång till litteratur på olika medier såsom: talböcker, punktskriftsböcker och e-text. I TPB:s verksamhet ingår bland annat av produktion av talböcker och punktskriftsböcker (Talboks- och punktskriftsbiblioteket 2010).

Analys av remissvar från Talboks- och punktskriftsbiblioteket

Remissvaret från TPB berör främst § 17 angående framställning av exemplar m.m. åt personer med funktionshinder, vilket inte är förvånande då TPB agerar som en representant för denna grupp. TPB belyser funktionen hos den privata aktören Bibliotekstjänst AB (BTJ) som grundades av Sveriges allmänna biblioteksörening. BTJ är enligt TPB en viktig aktör för framställningen av talböcker vilket också spelar en väsentlig roll i den svenska talboksmodellen. Detta borde enligt TPB vara argument för att BTJ av kulturpolitiska skäl bör omfattas av § 17 som är riktad mot bibliotek.

Det är anmärkningsvärt att TPB i egenskap av en statlig myndighet lyfter fram en enskild privat aktörs intressen och skälet till detta går nog, förutom de förutnämnda, att härleda till att BTJ länge varit en integrerad del av svensk biblioteksfär och historiskt även ägts av representanter för denna. I remissvaret argumenterar TPB för att en privat aktör skall ta del av de inskränkningar i lagstiftningen som verkar för att ta tillvara det offentliga intresse. Idéer kring privat och offentligt blandas här på grund av en aktörs historiska och kulturpolitiska kontext. Viktigt att uppmärksamma är att TPB skriver att en förutsättning för att BTJ skall omfattas av § 17 är att de kan visa att talboksverksamheten inte bedrivs i vinstsyfte. Några direkta idéer kring konstnär och publik framkommer inte i remissvaret, utan den tydligaste motsättningen som belyses är den kring privat och offentligt.

Enligt förslaget i departementsskrivelsen skall överföring av verk till enskilda med funktionshinder bli tillåtet, något som TPB bifaller. De anser att det skall gå att tolka lagen så att ett lokalt bibliotek skall kunna agera som ett ombud för TPB och producera enskilda kopior till personer med funktionshinder. Risken för missbruk i distributionsle-

det skall kunna undvikas genom vidimeringsrutiner och personliga id. Produktionen av kopior skall omfattas av inskränkningar i upphovsrätten för att ta till vara samhälleliga intressen enligt TPB. Även personer med funktionshinder skall ha tillgång till information och kultur, och detta skall underlättas med hjälp av ny teknik för framställning av kopior. Det är tydligt att den tekniska utvecklingen driver fram möjligheter att framställa kopior vilket gör att idéer kring original och kopior får stort betydelse för utvecklingen av upphovsrätten. Här sammanblandas idéer kring original och kopia med idéer kring offentlighet ställda mot privata intressen.

TPB:s remissvar belyser komplexiteten i upphovsrättsdebatten. De intressen som finns sammanblandas på grund av det nära samarbete som finns mellan vissa privata aktörer och kommunala och statliga bibliotek eller institutioner vilka ser sig som representanter för en allmänhet eller offentlighet, samtidigt som de genom att stödja privata aktörer kan uppnå fördelar för det offentliga. Även sammanblandningen mellan olika idéer kring upphovsrätt blir tydliga i TPB:s remissvar.

4.6 Uppsala universitetsbibliotek (UUB)

Uppsala universitetsbibliotek är ett offentligt forskningsbibliotek. Bibliotekets uppgift är att ansvara för den vetenskapliga informationsförsörjningen på Uppsala universitet och delta i universitetets forskning och utbildning genom bland annat informationsökning och användarutbildning (Uppsala universitetsbibliotek 2010).

Analys av remissvar från Uppsala Universitetsbibliotek

Uppsala universitetsbibliotek skriver uttryckligen i sitt remissvar att de agerar som representant för både studenter och forskare på Uppsala universitet. Detta innebär att de dels skall ta tillvara läromedelsskrivande forskares intressen och studenters intressen av att ha tillgång till lättillgängliga läroböcker. Forskarna kan här ses som författare eller konstnärer och studenterna som publik, och det blir för UUB i sin roll som ansvarande för lärosätets digitala publicering viktigt att ha tydliga idéer om vilka intressen som spelar in och hur dessa olika intressen skall tas tillvara.

UUB tar i sitt remissvar upp frågan om särregleringar för publikation av forskningsresultat. De hävdar att det i längden bör skiljas mellan publicering av till exempel musik för en masskonsumtionsmarknad och publikation av forskningsresultat som kunde få en öppnare och friare reglering. I dagsläget ser de dock hur detta kan uppnås med individuella avtal. Här tar UUB tydligt ställning för forskare i rollen av författare som en särskild grupp och särskiljer dem från andra upphovsrättsinnehavare.

Under förutsättning för ett oförändrat starkt skydd för upphovsmannens *droit moral* torde flertalet forskare och forskningsinstitutioner helst se en så mångfaldig, effektiv och fri spridning som möjligt av de rena forskningsresultaten, i synnerhet som upphovsmannen själv för egen del sällan har beaktansvärt ekonomiskt utbyte av deras publicerande. (Uppsala universitetsbibliotek 2003)

Här kan man se en influens av idéer som framförts av bland annat Lawrence Lessig och Ewa Hemmungs Wirtén. Det förs en ivrig debatt inom universitet och högskolor kring möjligheterna att nå ut till en allmänhet på andra sätt än de vedertagna, som oftast innefattar privata intressen från förlag och publicister. Genom ett användande av open access-databaser och creative commons-licenser kan författarna eller konstnärerna nå ut till en publik som får tillgång till verk utan att behöva gå via privata aktörer med ekonomiska intressen som en tydlig drivkraft. Här sker en sammanblandning av idéer om privat och offentligt med idéer kring konstnären och dess publik.

I remissvaret tar UUB upp frågan om framställning av kataloger och hur detta kan krocka med lagtexter angående avbildning av konstverk i kataloger. I digitala biblioteks- och museikataloger är det vanligt med avbildningar av konstverk som dock inte är avsedda för kommersiellt återgivande. Genom att framställa avbildningarna i format och kvalitet som inte uppmuntrar till olovlig exemplarframställning, eller genom att till exempel använda digitala vattenstämplar, kan man ytterligare utmärka avbildningarnas illustrativa funktion. Följaktligen anser UUB att något ytterligare tillägg i § 24 angående rätten till avbildning av konstverk i kataloger inte är nödvändigt. Återigen aktualiserar ny teknik frågan kring original och kopia, och möjligheterna att skapa exakta kopior av konstverk driver fram nya regler. UUB hävdar att det genom användandet av ny teknik skulle kunna gå att motverka olovlig framställning av upphovsrättskyddade verk.

Som exempel på diskussion om idéer kring det privata kontra det offentliga kan anges det resonemang som UUB för kring klarläggandena i § 2 angående de ekonomiska rättigheterna. UUB skriver att förtydligandena utgör ett ”förbättrat underlag för diskussioner med författarna om vad som avses med exemplarframställning och tillgängliggörande för allmänheten” (Uppsala universitetsbibliotek, 2003). Här blandas författarna eller konstnärerna samman med det privata och publiken samman med det offentliga eller allmänna som UUB skriver. Denna sammanblandning har vi kunnat se genom historien och det är enligt Martin Fredriksson inte alltid möjligt att skilja polariseringarna åt helt och hållet (2009, s. 14).

UUB:s omfattande remissvar visar på deras position som en aktör som skall ta tillvara både konstnärers och dess publiks intresse samt deras position som en institution som skall verka för det offentliga intresse genom att stå för informationsförsörjning till forskare, studenter och allmänhet.

5. Diskussion och slutsatser

Analysen visar att bibliotekssfären inte ifrågasätter upphovsmannens rätt att få ekonomisk ersättning för arbete, men argumenterar kring hur långt denna rätt skall sträcka sig och i hur stor utsträckning rätten att sprida ett verk skall regleras till förmån för upphovsmän och privata aktörer såsom förlag. Fredriksson anser att den läsande allmänheten används som ett argument för att begränsa upphovsmännens rätt till verket, en grupp som ursprungligen användes av förläggare för att motivera en stärkt upphovsrätt (2009, s. 317).

Idéer kring motsättningarna mellan konstnär och publik framkommer i vissa remissvar, mer eller mindre tydligt. Tydligast sker detta hos UUB som i sin position som en aktör

som skall verka för både författande forskare och läsande studenter belyser idéer kring konstnär och publik i sitt remissvar. Då UUB är det enda universitetsbibliotek som lämnat ett remissvar går det inte att jämföra deras valda position med andra universitetsbibliotek, men frågan huruvida deras syn på sin position delas av fler universitetsbibliotek är intressant. Ofta kan idéer kring motsättningarna mellan konstnär och publik i andra remissvar framkomma mer utsagt och ofta sammanblandas de med idéer kring privat och offentligt. När aktörer i fältet placerar sig själva som representanter för olika intressenter i upphovsrättsfrågor, blir deras position ambivalent och leder till en argumentering för motsatta idéer kring upphovsrätt.

Idén om offentlighetens värde framkommer i alla remissvaren från bibliotekssfärens representanter. Flera aktörer lyfter fram allmänhetens nytta som ett skäl att inte ytterligare stärka regleringen till förmån för privata intressen. Dock betonar uttryckligen flera av remissvaren betydelsen av en balans i förhållandet mellan privat och offentligt. Samtidigt påpekar de att denna balans riskerar att rubbas till förmån för upphovsrättsinnehavarna om vissa förslag går igenom. Remissvaret från SFIS lyfter fram en annan sida av upphovsrättslagstiftningen, och det är vissa biblioteks och arkivs fördelaktiga position i lagen där de på grund av flera inskränkningar i denna har en särställning som liknande verksamheter i privat förvaltning inte kan erhålla.

Alla remissvar lyfter fram förslaget i § 17 angående inskränkningar i upphovsrätten som medger framställning av exemplar till personer med funktionshinder som något positivt. Här är det tydligt att bibliotekssfären ser sig som företrädare för en offentlighet vars intressen ibland måste prioriteras framför de privata.

Avtalsfrågan diskuteras i flera remissvar. Det hävdas bland annat att den nya tekniken låter de privata intressena styra dessa avtal och att inget utrymme ges för förhandling mellan parterna. Ofta handlar det om så kallade ”klickkontrakt” där man måste acceptera ett avtal för att ta del av informationen användaren eftersöker. Hemmungs Wirtén skriver i *Terms of use* om hur avtal för med sig kostnader för bibliotekssfären dels genom direkta kostnader för att nå information men även kostnader för den tid det tar att förhandla avtal för tillgång till information (2008, s.137). Att dessa avtal i de nya förslagen ges en större vikt än lagen ses av bibliotekssfären som en maktförskjutning mot privata intressen.

Frågor kring huruvida det privata är beroende av en offentlighet för sitt skapande berörs endast marginellt genom att man i remissvaren lyfter fram nyttan av en offentlighet utan att direkt specificera vad denna nytta består av. Representanterna för bibliotekssfären kommenterar en rad olika sakfrågor som de anser vara av vikt för en balanserad upphovsrätt. Men positioneringarna inom fältet är generellt orienterade mot försvarandet av en offentlighet gentemot privata intressens negativa verkningar för insamling, organisering och förmedling av information och kultur. Polariseringen mellan upphovsrätten och yttrandefrihetens principer lyfts inte fram explicit i remissvaren från bibliotekssfären. Flera av remissvaren tar sitt avstamp i en praktisk verksamhet vilket kan vara ett skäl till att dessa diskussioner inte lyfts fram.

Remissvaren berör idéer kring original och kopia främst ur ett praktiskt perspektiv där frågor såsom avtal angående mångfaldigande av verk, inskränkningar i upphovsrätten som möjliggör spridning av verk i egenskap av offentliga framföranden och möjligheten att framställa kataloger över digitala samlingar står i fokus. Frågor kring huruvida ett

verk skall besitta ett visst mått av originalitet, så kallad verkshöjd berörs inte i remissvaren.

Flera aktörer lyfter fram problematiken kring kopiering, och KB som får ses som en inflytelserik representant för bibliotekssfären, går i frågan om fotokopiering så långt som till att säga att det är en verksamhetsfrämmande uppgift för biblioteken att övervaka att lagar som skall skydda privata intressen efterlevs på biblioteken. Enligt KB skall biblioteken inte behöva bekymra sig över om huruvida kopiering som sker på biblioteken följer upphovsrätten. Detta är ett potentiellt kontroversiellt påstående från KB i sin roll av en statlig myndighet. Rätten till spridning av verk är ett område där gränsen mellan privat och offentligt sammanblandas med idéer kring original och kopia, vilket blir tydligt när frågor kring kopiering behandlas.

Bibliotekens ställning som beroende av stat och kommun gör dem till aktörer som står i en inte helt oberoende position, vilket skulle kunna påverka deras resonemang. Jag har dock inte kunnat se att denna position avspeglats i remissvaren utöver att de försöker att inta en relativt objektiv position kring frågor rörande upphovsrätt. Att uppnå en balans mellan upphovsmän och användare i upphovsrätten uttalas direkt som ett önskemål i några remissvar och här kan man också se en önskan till en balans mellan konstnärs och publiks rätt, vad som är privat och offentligt samt mellan rätten att kopiera och ett originals värde.

Sannolikt ses bibliotekens representanter också som representanter för en upphovsrättskritisk position från departementsskrivelsens författares perspektiv. Detta då bibliotekens representanter har intressen som motverkar de intressen som vissa privata aktörer har. En sådan syn på bibliotekens representanter kan också komma sig av att bibliotek ofta har varit tydliga i sina ställningstaganden för till exempel den publika domänen, något som Hemmungs Wirtén påvisat (2008, s. 128). Bibliotekssfären kan här i sin roll av representanter för en sådan kritisk position sägas ha ett ansvar som de egentligen inte har bett om. Analysen av empirin visar att bibliotekssfären ser som sin uppgift främst att agera som representanter för de användare som nyttjar deras tjänster, inte att tala för en upphovsrättskritisk ståndpunkt. Det är för övrigt anmärkningsvärt att det är så få uttalat upphovskritiska organisationer som har fått kommentera Ds 2003:35. Susanna Broms påpekar att det inte är några större skillnader mellan Ds 2003:35 och den efterföljande propositionen (2005, s. 90). Kanske avspeglar den övervikt av remissvar från aktörer med ett intresse av en stärkt upphovsrätt den obalans i upphovsrätten till fördel för upphovsmän som kan skönjas i den efterföljande propositionen?

Som Ronald V. Bettig konstaterar har upphovsrätten historiskt utvecklats i en diskurs som är fortgående och som visar att det inte funnits en naturlig rak linje från då till nu (1996, s. 10). Om en grupps intresse tillåts ta kontroll över utvecklingen riskeras den dynamik som är en förutsättning för en balanserad upphovsrätt som både skyddar intressen för upphovsmän och användare av verk. En lagstiftning som olagligförklarar en stor grupp av användarna som eftersöker ett fritt användande av information och kultur riskerar att bli verkningslös då den uppfattas som ensidigt verkande för ena partens intressen. Said Vaidhyanathan påpekar att tilltron till upphovsrättens etiska grunder kan uppluckras om det blir lättare att medverka i en piratekonomi än en ekonomi med stöd i lagen (2004, s. 87).

Sammanfattningsvis kan bibliotekssfären se både fördelar och nackdelar med de nya förslagen, men de är i huvudsak kritiska till vad de anser vara en hotande obalans i förhållandet mellan upphovsmän och användare till den förstnämndes fördel. Representanterna tar främst stöd i argumentering kring idéer om det offentliga nyttan men också i idéer kring konstnärernas och publikens dynamik. Bibliotekssfärens tankegångar kring en balanserad upphovsrätt kan finna stöd i Bernkonventionens båda tillägg WCT och WPPT, som dock inte har antagits av några medlemsländer i EU. Snarare är det idéer från WTO:s handelspolitiska avtal TRIPS som avspeglas i departementsskrivelsen.

Med stöd av analysverktyget har jag kunnat se de idéer som ibland uttrycks manifest, men ofta får sökas i de argument som inte uttryckligen deklarerats. Dessa latenta idéer har avspeglats i remissvaren som en outtalad koncensus kring vad som är viktigt att vidmakthålla i upphovsrätten. Ofta uttrycks idéer kring offentlighetens värde kontra de privata intressena som sådana outtalade målsättningar i remissvaren. Idéer kring motsättningarna konstnär/publik och original/kopia utgår oftare från ett praktiskt perspektiv och meddelas främst manifest. Motsättningsparen har gett ganska väntade svar, vad som har varit intressant att se är hur bibliotekssfären positionerar sig i en diskurs kring upphovsrätt och vilken bild representanterna har av sin egen roll i en sådan diskurs. Studien har visat att bibliotekssfären utgår från en objektiv syn på upphovsrätten där de erkänner värdet olika intressenters idéer, som finns inom diskursen. Ibland har remissvaren åter speglat aktörernas uppfattning av sina roller som representanter för grupper med olika intressen. Sammantaget har upphovsrättens balans framkommit manifest eller latent som den dominerande idén för svensk bibliotekssfär.

6. Fortsatt forskning

En beskrivande studie kan ge inblick i ett fälts idéer, men ställer sig inte kritisk till vad den finner utan försöker återge de resultat som framkommer okritiskt. En vidare studie av bibliotekssfärens idéer kring upphovsrätt hade kunnat göras ur ett kritiskt perspektiv. En kritisk idéanalys skulle kunna belysa det problem som uppstår när bibliotekssfären utses till representanter för en kritisk syn på upphovsrätt samtidigt som bibliotekssfären själv framhåller sin position som representanter för användare eller medlemmars intressen. Utifrån en frågeställning om huruvida bibliotekssfären borde ta sitt ansvar som representanter för en kritisk syn på upphovsrätt, eller om de gör rätt som endast ser sig själv som representanter för användare och medlemmar, skulle en djupare insikt i problematiken kring utvecklingen av upphovsrätten och bibliotekssfärens roll i denna utveckling kunna uppnås. En annan empiri än remissvaren på Ds 2003:35 skulle kunna användas. En kritisk studie skulle också kunna ta stöd av teorier från sociologer såsom Herbert Schiller eller Jürgen Habermas för att uppnå en skärpa i analysen. Då en sådan studie fordrar mer tid än vad en kandidatuppsats har att tillgå skulle detta vara ett lämpligt studieområde för till exempel en magisteruppsats.

Käll- och litteraturförteckning

Remisser

Kungliga biblioteket (2003). Yttrande över Upphovsrätten i informationssamhället - genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. (Ds 2003:35). Kungliga biblioteket, 22 september 2003

Svensk biblioteks förening (2003). Yttrande Betänkandet Ds 2003:35 Upphovsrätten i informationssamhället - genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. Svensk biblioteks förening, 17 september 2003

Svensk förening för informationsspecialister (2003). Betänkandet Ds 2003:35 Upphovsrätten i informationssamhället - genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. Svensk förening för informationsspecialister, Stockholm den 24 september 2003.

Sveriges länsbibliotekarier (2003). Yttrande över Upphovsrätten i informationssamhället (Ds 2003:35). Sveriges länsbibliotekarier, 19 september 2003

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (2003). Upphovsrätten i informationssamhället - genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. (Ds 2003:35). Talboks- och punktskriftsbiblioteket, 1 september 2003

Uppsala universitetsbibliotek (2003). Yttrande Upphovsrätten i informationssamhället - genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. (Ds 2003:35). Uppsala universitetsbibliotek, 24 september 2003

Litteratur

Barthes, Roland (1977). *Image, music, text*. London: Fontana

Beckman, Ludvig (2005). *Grundbok i idéanalys*, Stockholm: Santérus

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt; metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur

Bettig, Ronald V. (1996). *Copyrighting culture: the political economy of intellectual property*. Boulder, Colo.: Westview Press

Boyle, James (1996). *Shamans, software, and spleens: law and the construction of the information society*. Cambridge, Mass. : Harvard Univ. Press

Dir. 2001/29/EG Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället

Ds 2003:35 Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG m.m.

Eriksson, Sara & Säfström, Ellinor (2004). *Upphovsrätt i förändring? En undersökning av några upphovsrättsorganisationers remissvar på Departementsskrivelsen 2003:35*. Borås: Högskolan i Borås Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2004:56)

Fredriksson, Martin (2009). *Skapandets rätt: ett kulturvetenskapligt perspektiv på den svenska upphovsrättens historia*. Göteborg: Daidalos

Föreningen Sveriges länsbibliotekarier (2010). *Sveriges länsbibliotekarier*. <http://www.lansbiblioteken.se/> [2010-05-05]

Habermas, Jürgen (1996). *Between facts and norms: contributions to a discourse theory of law and democracy*. London: Polity

Hemmungs Wirtén, Eva (2004). *No trespassing – authorship, intellectual property rights, and the boundaries of globalization*. Toronto: University of Toronto Press

Hemmungs Wirtén, Eva (2008). *Terms of use: negotiating the jungle of the intellectual commons*. Toronto: University of Toronto Press

Kipling, Rudyard (1989). *Djungelboken*. Stockholm: Bonniers juniorförl.

Kungliga biblioteket (2010). *Om oss - Kungliga biblioteket*. <http://www.kb.se/> [2010-05-05]

Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (1960:729): SFS 1960:729 (2009). Stockholm: Allmänna förl.

Lessig, Lawrence (2004). *Free culture: how big media uses technology and the law to lock down culture and creativity*. New York: Penguin Press

Liedman, Sven-Eric (1980). *Surdeg: en personlig bok om idéer och ideologier*. 1. uppl. Stockholm: Författarförlaget

Lund, Arwid & Larsson, Rikard (2008) *Upphovsrätten i det generella intellektets era - en ideologikritisk analys av fyra svenska aktörer*. Borås: Högskolan i Borås Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2008:97)

Nilsson, Sven (1999). *Kulturens vägar: kultur och kulturpolitik i Sverige*. Malmö: Polyvalent

Prop. 2004/05:110 *Upphovsrätten i informationssamhället - genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m.*

SFS 1960:729. Se: Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Statlig kulturpolitik i Sverige: mål, metoder och resultat : rapport till Europarådet. (1990). Stockholm: Allmänna förl.

Svensk biblioteks förening (2010). *Svensk biblioteks förening*.
<http://www.biblioteksforeningen.se> [2010-05-05]

Svensk förening för informationsspecialister (2010). *SFIS - Svensk förening för informationsspecialister*.
<http://www.sfis.nu/> [2010-05-05]

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (2010-05-03). (Inger Öhrqvist, Webbansv.).
<http://www.tpb.se/> [2010-05-05]

Uppsala universitetsbibliotek (2010). *Mål, visioner, verksamhet - Uppsala universitetsbibliotek*.
<http://www.ub.uu.se/> [2010-05-05]

Vaidhyanathan, Siva (2004). *The anarchist in the library: how the clash between freedom and control is hacking the real world and crashing the system*. New York: Basic books

Bilaga

Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. (Ds:2003:35), Sändlista remissinstanser

1. Svea hovrätt
2. Stockholms tingsrätt
3. Justitiekanslern
4. Riksåklagaren
5. Rikspolisstyrelsen
6. Kommerskollegium
7. Handikappombudsmannen
8. Hjälpmedelsinstitutet
9. Statens Institut för Särskilt Utbildningsstöd
10. Statens skolverk
11. Specialpedagogiska institutet
12. Höskoleverket
13. Kungl. Biblioteket
14. Statens ljud- och bildarkiv
15. Stockholms universitet, Juridiska fakulteten
16. Uppsala Universitetsbibliotek
17. Handelshögskolan i Stockholm, Rättsvetenskapliga institutionen
18. Konsumentverket
19. Statens Kulturråd
20. Konstnärsnämnden
21. Sveriges författarfond
22. Riksarkivet
23. Svenska Filminstitutet
24. Talboks- och punktskriftsbiblioteket
25. Konkurrensverket
26. Patent- och registreringsverket
28. Svenska Arkivsamfundet
29. Svensk Biblioteksförning
30. Föreningen Svensk Form
31. Svenska Förläggareföreningen
32. Sveriges Författarförbund
33. Handikappsförbundens Samarbetsorgan
34. De Handikappades Riksförbund
35. Svenska Kommunförbundet
36. Landstingsförbundet
37. Sveriges advokatsamfund
38. Svensk Handel
39. Svenskt Näringsliv
40. Företagarnas Riksorganisation
41. Sveriges Radio AB
42. Sveriges Television AB
43. Sveriges Utbildningsradion AB
44. Svenska Journalistförbundet
45. Svenska Tidningsutgivareförbundet
46. Bildleverantörernas förening
47. Business Software Alliance
48. Centralmuseernas samarbetsråd
49. Centrum för lättläst
50. Filmproducenternas Rättighetsförening
51. Föreningen Administration av Litterära Rättigheter i Sverige
52. Föreningen Bildkonst Upphovsrätt i Sverige
53. Föreningen Bonus Presskopia
54. Föreningen Copyswede
55. Föreningen för Museernas Arkiv-, Biblioteks- och Bildarkivsanställda
56. Föreningen Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd
57. Föreningen STOP (Scandinavian TV Organisation against Piracy)
58. Föreningen Svensk Programindustri
59. Föreningen Svenska Kompositörer av Populärmusik
60. Föreningen Svenska Läromedelsproducenter
61. Föreningen Svenska Tecknare
62. Föreningen Svenska Tonsättare
63. Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare
64. Föreningen Sveriges Länsbibliotekarier
65. Företagarförbundet
66. IFPI, Svenska gruppen
67. Inspelningsmediainstitutet
68. Konstnärernas Riksorganisation
69. Länsmuseernas samarbetsråd
70. Medie- och Informationsarbetsgivarna

71. Music Managers Forum Sweden
72. Oberoende Filmares Förbund
73. Producers of Interactive Media in Sweden
74. Svensk Bildbyråförening
75. Svensk förening för informations-specialister
76. Svensk scenkonst – Arbetsgivare för musik, dans och teater
77. Svenska Antipiratbyrå
78. Svenska Artisters och Musikers In-tresseorganisation
79. Svenska Bokförläggareföreningen
80. Svenska Fotografers förbund
81. Svenska Föreningen för Upphovs-rätt
82. Svenska IT-Företagen Organisation AB
83. Svenska Konstnärsförbundet
84. Svenska Linuxföreningen
85. Svenska Musikerförbundet
86. Svenska Musikförläggareföreningen
87. Svenska Regissörsföreningen
88. Svenska Teaterförbundet
89. Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå
90. Sveriges Arkitekter
91. Sveriges Branschförening MDTS (Multimedia, dator- och TV-spel)
92. Sveriges Dramatikerförbund
93. Sveriges Filmuthyrarförening upa
94. Sveriges Konsumentråd
95. Sveriges Läromedelsförfattares För-bund
96. Sveriges Marknadsförbund
97. Sveriges Radio- och Hemelektro-nikleverantörer
98. Sveriges Reklamförbund
99. Sveriges Tidskrifter
100. Sveriges Videodistributörers före-ning
101. Sveriges Yrkesmusikerförbund
102. Synskadades Riksförbund
103. Telefon AB LM Ericsson
104. TV 4 AB